

VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

Proef ingediend met het oog op het behalen
van de graad van Master in de psychologie

JONGVOLWASSENEN UIT DE JEUGDZORG:

**Een onderzoek naar wat zij zelf (zouden) ervaren als
hulp om sterk genoeg in het volwassen leven te staan**

NELE GEYSELS
2019-2020

Promotor: Prof. Dr. Gerrit Loots
Psychologie en Educatiewetenschappen

Deze masterproef is (ten dele) tot stand gekomen in de periode dat het hoger onderwijs onderhevig was aan een lockdown en beschermende maatregelen ter voorkoming van de verspreiding van het COVID-19 virus. Het proces van opmaak, de verzameling van gegevens, de onderzoeksmethode en/of andere wetenschappelijke werkzaamheden die ermee gepaard gaan, zijn niet altijd op gebruikelijke wijze kunnen verlopen. De lezer dient met deze context rekening te houden bij het lezen van deze masterproef, en eventueel ook indien sommige conclusies zouden worden overgenomen.

Brussel, 7 augustus 2020

Betreft: toelating overschrijding maximum aantal woorden masterproef

Geachte collegae,

Hierbij geef ik toestemming aan mevrouw Nele Geysels om met betrekking tot haar eindverhandeling *"Jongvolwassenen uit de jeugdzorg: Een onderzoek naar wat zij zelf (zouden) ervaren als hulp om sterk genoeg in het volwassen leven te staan"* het maximum aantal woorden van 15.000 te overschrijden. De verhandeling is immers gebaseerd op gedetailleerd kwalitatief onderzoek dat uitvoerige (casus)beschrijvingen, uitgebreide toelichtingen, illustraties en interviewcitaten omvat met als doel de transparantie en transfereerbaarheid van de onderzoeksbevindingen te garanderen.

Met vriendelijke groeten,

Prof.dr. Gerrit Loots

Voorwoord

Het kostte vele uren, dagen, weken, maanden... maar ik blik met een dankbaar gevoel terug. Dit thesisonderzoek heeft mij zoveel gebracht, niet alleen als onderzoeker, maar ook als mens. Ik ben in dit werkveld uitzonderlijke mensen tegengekomen.

Deze thesis kwam niet alleen tot stand. In de eerste plaats bedank ik de jongvolwassenen die meewerkten aan dit onderzoek. Ik kan alleen maar diep respect voelen voor de manier waarop zij mij deelgenoot wilden maakten van de soms nog weinig vertelde aspecten van hun *parcours*. Hun levensverhalen hebben mij aangegrepen, niet alleen omwille van de moeilijkheden die deze jonge mensen hebben gehad, maar vooral omwille van de moed en de veerkracht waarmee ze telkens opnieuw zijn doorgegaan en bereikt hebben waar ze nu staan. Ik heb hen leren kennen als krachtige mensen en ik wens hen een mooie toekomst toe.

Ook wil ik de begeleiders bedanken die de deuren voor mij openstelden opdat ik deze jongeren kon bereiken. Ik werd soms letterlijk mee aan tafel gevraagd. Ze introduceerden mij in hun werking en hun interesse werkte aanmoedigend.

Dit onderzoek betreft een eigen onderwerp dat ik heel erg graag wilde uitwerken. Ik ben dr. Prof. Loots dankbaar dat hij – ondanks zijn overvolle werkschema – aanvaard heeft mijn thesispromotor te zijn. Ik wilde dit thema op eigen gevoel uitwerken en ik heb daarvoor alle ruimte gekregen. De momenten van feedback waren aanmoedigend en altijd precies wanneer het nodig was om bijgestuurd te worden en verder te kunnen. Mede daardoor werd dit gehele traject een aangename ervaring met wetenschappelijk onderzoek.

Zeker wil ik ook de mensen rondom mij bedanken die mij immer gesteund en aangemoedigd hebben. Het gevoel van supporters naast je te hebben, is voor mij van onschatbare waarde geweest. In het bijzonder wil ik mijn vriendin, Vinciane, en mijn zus, Griet, bedanken voor de steun en concrete hulp die zij, al vanaf dag één van het aanvatten van mijn studies hebben betekend. Zonder hen was ik nooit tot aan mijn masterproef geraakt. Het combineren van deze studies met mijn gezin was een enorme uitdaging, maar ik ben hen zo dankbaar dat ze dit mede mogelijk hebben gemaakt.

Tot slot wil ik met veel liefde mijn gezin bedanken voor de tijd en ruimte die ik kreeg om mijn studies en deze thesis tot een goed einde te brengen; mijn man, die zich soms alleenstaande vader heeft gevoeld; mijn pubers, voor het overnemen van taken en de zorg voor de kleineren op de piekmomenten; en de kleintjes, voor de vele afwezige uren die ze mij gunden. Tot welke groep de middelste zich indeelt, mag ze zelf kiezen. Uit deze thesis heb ik in het bijzonder geleerd dat een mama, als opvoeder, van onbetaalbare en onvervangbare waarde is en ben ik mijn job als moeder op een heel andere wijze gaan waarderen. Dit wil ik vasthouden bij het invullen van mijn toekomstige werktijd. Voor mij betekent het afronden van deze studie de start van een heel nieuw begin. Ik kan het niet beter uitdrukken dan dit:

« ... dat ge gewoon een weg uit slaat waar ge allang over droomt of juist niet over durft te dromen, zoiets... » (Lina).

Samenvatting

De overgang naar volwassenheid is voor jonge jeugdzorgverlaters een sprong in het onbekende mét een veel te zware rugzak. De moeilijke thuissituatie, maar zeker ook het gebrek aan houvast en continuïteit in het jeugdhulptraject, dragen hiertoe bij. Een maatschappelijk moratorium is er niet voor hen. Voorbereidingstrajecten zijn beperkt in tijd en de overgang moet gemaakt worden ongeacht men hier klaar voor is.

Bovendien ontbreekt bij velen een netwerk als houvast of vangnet ná de sprong. De Gezinsbenaderende Werking toont aan dat continuïteit in zorg en loslaten in verbondenheid mogelijk zijn in de jeugdhulpverlening en bijdragen aan een brug tussen jeugdzorg en het volwassen leven. Jongvolwassenen uit de jeugdhulp denken zelf ook mee over adviezen voor de praktijk.

Inhoud

1. Inleiding	6
1.1. Situering	6
1.2. Integrale jeugdzorg: veranderingen in het werkveld	6
1.3. De overgang: keuzevrijheid en maatschappelijke verwachtingen	7
1.4. Een goed volwassen leven	8
1.5. Relevantie van dit onderzoek	9
2. Methode	10
2.1. Inleiding	10
2.2. Kwalitatief onderzoek	10
2.2.1. Paradigma	10
2.2.2. Exploratie van de belevingswereld	11
2.3. Interviewmethode om tot betekenis te komen	11
2.4. Onderzoeksopzet	13
2.4.1. De samenstelling en beschrijving van de doelgroep	13
2.4.2. Kanttekeningen bij de doelgroep	14
2.5. Dataverzameling	15
2.6. Data-analyse	15
2.6.1. Interpretative Phenomenological Analysis	15
2.6.2. Richtlijnen en persoonlijke stijl	16
2.7. Ethische reflecties	18
3. Onderzoeksbevindingen	20
3.1. Het verleden als rugzak	21
3.1.1. Moeilijke thuissituatie en loyaliteit	21
3.1.2. De band met de siblings	22
3.1.3. Divers <i>parcours</i>	23
3.1.3.1. <i>Ambulante hulp</i>	23
3.1.3.2. <i>Pleegzorg</i>	24
3.1.3.3. <i>De jeugdinstelling: gebrek aan continuïteit en nuancering</i>	26

3.1.3.4. <i>Bijzondere vormen van jeugdinstellingen</i>	28
3.1.3.4.1. De gesloten jeugdinstelling	28
3.1.3.4.2. De jeugdpsychiatrie	30
3.2. Van jeugdhulp naar de volwassenheid	31
3.2.1. Begeleid studiowonen: een springplank naar zelfstandigheid	31
3.2.1.1. <i>Studio 16: Samen de vleugels uitslaan</i>	32
3.2.1.2. <i>Kaizen: een tijdelijk rustpunt om op adem te komen</i>	32
3.2.1.3. <i>Opleiding als handvat voor de toekomst</i>	34
3.2.1.4. <i>Steunfiguren en netwerk na de sprong</i>	34
3.2.2. Gezinsbenaderende werking: een thuisgevoel	35
3.2.2.1. <i>Een minder zware rugzak</i>	36
3.2.2.2. <i>Een brug naar de toekomst</i>	37
3.2.2.3. <i>Contactbegeleiding vanuit GBW</i>	38
3.2.2.4. <i>Schoolparcours en studies</i>	39
3.3. De toekomst	41
3.3.1. Impact van het verleden	41
3.3.2. Veerkracht en identiteit	42
3.3.3. Generativiteit en dromen van een eigen gezin	43
3.3.4. Betekenis van een narratief	44
3.4. Aanbevelingen voor de jeugdhulpzorg	45
3.4.1. Continuïteit	45
3.4.2. Moratorium: tijd en ruimte krijgen om volwassen te worden	45
3.4.3. Afspraken met ouders	46
3.4.4. Rol van de psycholoog: rugzak verwerken?	46
3.4.5. Wat is goed genoeg volwassen leven?	47
3.5. Conclusie	48
Referenties	49
Bijlage I	53

1. Inleiding

1.1 Situering

Voor vele jongeren in onze samenleving is het een evidentie om op te groeien in een gezin, bestaande uit de (biologische) ouder(s) en eventuele broer(s) en/of zus(sen), verder beschreven als *siblings*. Binnen dat gezin worden duurzame banden opgebouwd en vindt opvoeding plaats in de interactie tussen ouder(s) en kind(eren) (Colpin, 2006) en tussen de kinderen onderling. Eens de jongvolwassenheid bereikt, zal men uit dat gezin loskomen en een eigen leven opbouwen. Hierbij kan men nog steunen op de ouders. Zo verloopt het echter niet altijd. Wanneer verontrust opgemerkt wordt dat de garanties op basiszorg en veiligheid in de thuissituatie ontbreken, wordt ingegrepen met als doel jongeren kansen te geven om veilig op te groeien. Zij komen dan terecht in de jeugdzorg.

In dit onderzoek zoomen we in op jongvolwassenen die omwille van diverse moeilijkheden in de thuissituatie, daar niet (meer) konden wonen en daarom in (een) residentiële voorziening(en) terechtkwamen. De vraag die we stellen, is hoe zij vanuit de jeugdzorg de overgang maken naar volwassenheid en welke hulp zij daarbij al dan niet ervaren.

1.2. Integrale jeugdzorg: veranderingen in het werkveld

Recent onderging de jeugdzorg enkele hervormingen. Een aantal knelpunten waren daarvoor de aanleiding. Historisch gezien is de jeugdhulp ontstaan vanuit verschillende initiatieven, hetgeen resulteerde in een organisch ontstane chaos waar overzicht en samenhang ontbrak. Daarnaast was er onvoldoende afstemming tussen de hulpvraag en het hulpaanbod. Dit was veelal het gevolg van een onvoldoende aanbod waardoor jongeren de eerste hulp die vrijkwam, ontvingen. Bovendien zijn er ook enkele accentveranderingen binnen de jeugdzorg met meer aandacht voor netwerking en een meer 'jongerenparticipatieve' jeugdhulp (Vanhee, 2015).

Dit alles heeft geleid tot de *Integrale Jeugdhulp* (IJH) die sinds 1 maart 2014 geïmplementeerd werd. Ze beoogt zes principes (Vanhee, 2015) met als eerste de *contextgerichtheid*. Men tracht de context van de jongere bij de hulpverlening te betrekken via een respecterende, *empowerende* benadering. Een tweede principe is *subsidiariteit* of

het bieden van de minst ingrijpende hulp. Concreet wordt hierbij de voorkeur gegeven aan ambulante hulp boven residentiële hulp. Een derde is het *beperkt recht op jeugdhulp*. Daarmee bedoelt men dat er enerzijds het recht is op hulp, maar dat die anderzijds beperkt is tot het beschikbare aanbod. Daar ontmoeten de goede bedoelingen blijkbaar de maatschappelijke realiteit. Verder is er het principe van de *vraaggerichtheid* waarbij de hulpvraag centraal staat en een uitgebreid kwalitatief proces de essentie van die hulpvraag duidelijk moet maken, met bijzondere aandacht voor de culturele achtergrond van de vraagsteller. Tenslotte zijn er nog de *rechtspositie van de minderjarige* en de voorkeur voor *vrijwillige medewerking* van de betrokkenen.

Nadien kwam meer aandacht voor jongeren die na de jeugdhulp in de thuisloosheid belandden. Cijfers tonen aan dat een grote groep thuisloze jongvolwassenen eerder in de jeugdzorg verbleef (Serrien, 2019). Het plan *Jeugdhulp 2.0* van het Agentschap Jongerenwelzijn wil hierbij inzetten op continuïteit. Daarbij wordt de leeftijdsgrens van de jeugdhulp opgetrokken tot 25 jaar (Serrien, 2019). Hoewel het de vraag is of een verhoging van de leeftijd invloed zal hebben op het voorkomen van thuisloosheid. Ook al begint juridische volwassenheid op 18 jaar, toch zien we dat jongeren steeds langer thuis blijven en de volwassenheid, met al haar maatschappelijke verplichtingen, uitstellen (Van Audenhove, 2016). Jongvolwassenen uit de jeugdzorg kunnen nu, mits een gemotiveerde aanvraag, jeugdhulp aanvragen tot ze 25 jaar zijn. Vaak verhuizen ze na hun 18^e naar een andere setting waar ze onder begeleiding zelfstandig leren leven om van daaruit de sprong te wagen.

1.3. De overgang : keuzevrijheid en maatschappelijke verwachtingen

De jongvolwassenheid is een periode van zoeken naar maatschappelijke identiteit, waar in alle voorlopigheid een eerste confrontatie met het uitbouwen van een eigen leven kan worden uitgetoet (Andriessen, 2003). De maatschappij voorziet een *moratorium*, een periode van uitstel van de volwassenheid met haar eisen en verantwoordelijkheden, om te experimenteren met verschillende situaties en zo te ontdekken wie men wilt worden. Omdat jongeren steeds langer thuis blijven en een langere opleiding volgen, is dit moratorium maatschappelijk geëvolueerd naar een nieuwe levensfase tussen de adolescentie en de volwassenheid, door Arnett (2000) aangeduid als '*emerging adulthood*'. Deze periode van ongeveer 18 tot 25 jaar, is meer een schemerzone geworden waarin jongeren aangesproken worden op zelfstandigheid en

verantwoordelijkheid, maar daarnaast in alle opzichten nog afhankelijk blijven (Kohnstamm et al., 2010).

Kenmerkend is enerzijds de keuzevrijheid: jongvolwassenen krijgen ruimte om te experimenteren en de keuzes die ze uitproberen, hebben nog niet het dwingende karakter van de volwassenheid. Anderzijds zijn deze keuzes niet vrijblijvend en zijn er wel degelijk maatschappelijke verwachtingen, bijvoorbeeld al dan niet studeren. Een periode van keuzevrijheid impliceert ook dat de structurele grenzen die voordien veiligheid en houvast boden om zelfstandig acties te ondernemen, in grote mate wegvalen (Meij, 2011). Alles bijeen kan deze periode zorgen voor verwarring en onzekerheid.

Voor jongvolwassenen die de jeugdzorg verlaten, kan dit een kwetsbare periode zijn. Vanaf 18 jaar kunnen ze immers de jeugdhulp verlaten. Van een heel erg gestructureerde omgeving, komen ze terecht in een keuzevrijheid, mét eigen verantwoordelijkheid voor de gevolgen ervan. Voor hen is er geen sprake van een moratorium. Zij moeten in een korte periode onafhankelijk worden. Door gebrek aan een netwerk, moeten zij dit vaak alleen doen. Daar bovenop dragen ze mogelijk ook de ballast van het verleden mee. Van Audenhove (2016) onderscheidt drie groepen van jongeren in de jeugdzorg: “*those moving on*” zijn de jongvolwassenen die na de jeugdzorg een vlotte overgang maken naar de volwassenheid. De “*survivors*” ondervinden wel moeilijkheden tijdens de overgang, maar weten die aan te pakken door intrinsieke motivatie en een sociaal netwerk. Tenslotte zijn er de “*strugglers*” die onoverkomelijke barrières ervaren zoals psychische problemen, een laag zelfbeeld en afwezigheid van bindingen. Uit onderzoek blijkt dat deze profielen van jeugdzorgverlaters gelijksoortig zijn in verschillende culturen (Stein, 2014). De “*strugglers*”, het beeld dat vaak overheerst, vormen een minderheid. Veel jongeren ondervinden hindernissen, maar blijken die uiteindelijk te overwinnen ondanks de rugzak van het verleden. Dit toont hoe veerkrachtig jongeren zijn (Van Audenhove, 2016 & Luyten, 2017).

1.4. Een goed volwassen leven

Wat verstaan we onder volwassenheid in de 21ste eeuw? Uit onderzoek blijkt dat er een redelijke consensus is over: (1) de studies afronden en werken, (2) een eigen woning bezitten en (3) een vaste partner en kinderen hebben. De leeftijd van dertig zou de deadline zijn waarop iemand deze standaarden zou moeten bereikt hebben.

Opmerkelijk is wel dat in het onderzoek van Knight (2010) naar onuitgesproken maatschappelijke verwachtingen in de volwassenheid, de meeste participanten zichzelf beschouwden als afwijkend van deze norm (Knight, 2010). Meer psychologische criteria voor volwassenheid zijn rijpheid op cognitief, emotioneel en handelingsvlak. Respectievelijk betreft het de capaciteit tot nadenken, oordelen en plannen; emotionele autonomie en zich verantwoordelijk gedragen (Mönks & Knoers, 2004).

Erikson (1902 – 1994) onderscheidt in de volwassenheid drie ontwikkelingstaken (in McLeod, 2008). Een eerste is de *intimiteit* met anderen. Jongvolwassen gaan relaties aan die kunnen leiden tot een langdurig engagement ten aanzien van één persoon. De waarde die hier centraal staat is “liefde”. Hiertegenover staat eenzaamheid en isolatie, wanneer men intimiteit gaat vermijden of bindingsangst ervaart. Een tweede aspect is *generativiteit* of het gevoel dat men iets aan de maatschappij wilt teruggeven. In deze ontwikkelingstaak wordt een werkcarrière opgebouwd en settelen we ons. Er komt een besef van deel te zijn van de bredere samenleving. De waarde hier is zorg. Zonder generativiteit stagneren we en voelen we ons onproductief. Tenslotte is er de *Ik-integriteit* waarin we onze productiviteit beschouwen en onze unieke levenscyclus aanvaarden. Dit is de waarde van wijsheid. Hier tegenover staat de wanhoop en doodsangst, indien men het gevoel heeft het leven te hebben vergooid (Mönks & Knoers, 2004).

1.5. Relevantie van dit onderzoek

Recent is er in wetenschappelijk onderzoek meer aandacht voor jeugdzorgverlaters, doch studies hierrond blijven beperkt. Bestaand onderzoek naar de overgangsfase van jeugdzorg naar volwassenheid betreft voornamelijk kwantitatieve studies die geen diepgaand beeld schetsen van prevalentie en type moeilijkheden waarmee deze jongeren geconfronteerd worden (Van Audenhove & Vander Laenen, 2010; Van Audenhove, 2016). Luyten (2017) stelt dat er nood is aan kwalitatief onderzoek dat peilt naar de beleving vanuit het perspectief van deze jongeren. Aangezien de *emerging adulthood* een recent concept is, blijft het verhaal van deze jonge mensen nog onderbelicht. Met dit onderzoek trachten we hierin verandering te brengen door te onderzoeken hoe deze jongvolwassenen vanuit de jeugdzorg de overgang naar volwassenheid ervaren en welke hulp zij daarbij al dan niet belangrijk vinden. Bovendien hopen we dat dit onderzoek handvaten kan aanreiken aan de zorgverlening. In het volgende hoofdstuk beschrijven we uitgebreid de gehanteerde methode om een duidelijke inzicht

te bieden in het verloop van het onderzoek. Vervolgens geven we bij de onderzoeksbevindingen op een overzichtelijke wijze weer welke aspecten uit de levensverhalen naar voor zijn gekomen wat betreft de hulp in de overgang naar de volwassenheid. Deze aspecten en de bevindingen worden hierbij onmiddellijk gekoppeld naar de wetenschappelijke literatuur.

2. Methode

2.1. Inleiding

Gezien het exploratieve karakter van de onderzoeksvraag, kozen we voor kwalitatief onderzoek, gebaseerd op interviews die peilden naar de diepere betekenis van de belevingswereld van de jongeren. Voor de analyse van de data werd gekozen voor *Interpretative Phenomenological Analysis* (IPA). In dit deel verantwoorden we de methodologische keuzes en beschrijven we het proces van dataverzameling en data-analyses.

2.2. Kwalitatief onderzoek

2.2.1. Paradigma

“Not everything that can be counted counts and not everything that counts, can be counted”

- Einstein -

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag opteerde ik voor kwalitatief onderzoek omdat ik op zoek wilde gaan naar betekenis. Ik wilde begrijpen en interpreteren. Kwalitatief onderzoek is hierbij het meest aangewezen omdat men geen objectieve, algemene uitspraken beoogt te doen maar juist dieper wil ingaan op de subjectieve, complexere processen die de betekeniswereld vorm geven. Men is niet zozeer geïnteresseerd in wát er is, maar welke betekenis men hieraan geeft. Het kwalitatieve paradigma gaat er van uit dat alles wat wij onderzoeken, geconstrueerd is door betekenis die mensen geven in interactie met elkaar. Bijgevolg is waardenvrij onderzoek, binnen deze benadering, een illusie. Wij kijken immers naar de werkelijkheid doorheen de bril van onze waarden en normen. Ze kleurt wat wij zien, niet zien en hoe we het zien. Ze wordt bepaald door onze bredere maatschappelijke en culturele context. Als onderzoeker ben je bijgevolg nooit een objectieve observator van deze betekenisconstructie, aangezien deze plaats vindt binnen de interactie tussen de onderzoeker en de respondent.

2.2.2. Exploratie van de belevingswereld

De onderzoeksvraag betreft een exploratie van de belevingswereld van jongvolwassenen. Het beoogt hen zelf aan het woord te laten om inzicht te krijgen in de manier waarop zij deze levensfase beleven. Hierbij gaat men in eerste instantie inductief te werk en stelt men het verhaal van de jongvolwassene zelf centraal. Theoretische inzichten worden opgebouwd aan de hand van de thema's en hun onderliggende verbanden die uit de analyse van de gesprekken komen.

Binnen kwalitatief onderzoek heeft de persoon van de onderzoeker onvermijdelijk een invloed op de dataverzameling. Het bewust omgaan hiermee kan echter tot een voordeel leiden. Immers, wanneer we gedetailleerd en diepgaand onderzoek willen doen naar wat mensen denken en voelen, is het van belang een vertrouwensband op te bouwen. Authenticiteit van de interviewer is dan noodzakelijk, wil men een rijk verhaal krijgen waarin de respondent zich durft openstellen en thema's aan bod brengen die men niet zomaar aan iedereen zal vertellen.

“A different interviewer would solicit different words, perhaps even a different story or version of it” (Abrams, 2010, p. 54).

Daarnaast dient men zich bewust te zijn van de valkuilen die hieraan verbonden zijn. Als onderzoeker dient men vooraf te beseffen welke de eigen betekenis en oordeelsvorming is aangaande het onderzoeksonderwerp. Aangezien het vrijwel onmogelijk is om zichzelf hierin volledig te kennen, dienen we er rekening mee te houden dat ons onderzoek mee gekleurd wordt door ons eigen verhaal. Hulpmiddelen om ongewenste interferentie zoveel mogelijk op te sporen, is het bijhouden van een velddagboek waarin men reflecteert over de eigen gedachten en gevoelens die de respondent en zijn verhaal teweeg brengen. Daarnaast werd beoogd om voldoende details te beschrijven inzake dataverzameling en -analyse zodat ik de lezer inzicht kan geven in mijn denkproces als onderzoeker en hem/haar kan uitdagen hier zelf kritisch mee aan de slag te gaan.

2.3 Interviewmethode om tot betekenis te komen

“An interview is a complex sequence of exchanges through which interviewer and interviewee negotiate some degree of agreement on what they will talk about, and how”

(E. Mishler, 1999, p. 19)

De keuze van de interviewmethode heeft een zekere ontwikkelingsweg afgelegd. Gezien het een exploratief onderzoek betreft in een kwetsbare doelgroep, leek een semi-structureerd onderzoek te beperkend. De respondenten zijn immers jongvolwassenen die dikwijls een bewogen circuit achter de rug hebben, met soms minder aangename ervaringen wat betreft hulpverlening. Een interview met vooraf vastgelegde vragen en thema's, zou al gauw het gevoel kunnen geven van een verhoor en resulteren in een erg hol en oppervlakkig verhaal. Zo groeide de interesse in *Life history* interviews, waarbij respondenten zelf hun levensverhaal vertellen. Deze onderzoeksmethode wordt vooral gebruikt bij doelgroepen die weinig gehoord worden en waarbij de beleving en het eigen levensverhaal centraal staan (Luyten, 2017) en leek het best tegemoet te komen aan de onderzoeksvraag. Echter, gedurende de eerste gesprekken, gaven jongvolwassenen aan dat ze het moeilijk vonden om te beginnen aan hun levensverhaal. Om zowel het exploratieve karakter, alsook de diepgang in de gesprekken te bewaken, werd daarom gekozen voor een open manier van bevragen, waarbij de onderzoeker het gesprek opent en verder inspeelt op datgene wat de respondent aanbrengt. De openingsvraag betrof ongeveer : "*Vertel eens, hoe is je parcours tot op heden verlopen?*". Aan de hand van het verhaal van de jongere kwamen dan verschillende thema's aan bod. Soms vertelden jongvolwassenen spontaan over de hulp die zij al dan niet ervoeren. In de andere gevallen ging ik dit, naar het einde van het gesprek toe, zelf expliciet bevragen. Deze manier van interviewen sluit het dichtst aan bij het *narratieve interview*, waarbij de onderzoeker het gesprek start met een generatieve vraag en daarna zoveel mogelijk het verhaal volgt van de respondent.

'After the initial request for a story, the main role of the narrative interviewer is to remain a listener, abstaining from interruptions, occasionally posing questions for clarification, and assisting the interviewee in continuing to tell his or her story. Through questions, nods, and silences, the interviewer is a co-producer of the narrative.' (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 155)

De keuze om het gesprek te starten met het afgelegde parcours was enerzijds omdat dit meestal een reeds bestaand narratief is voor de respondent, waarbij ik als luisteraar de tijd krijg om een vertrouwensband op te bouwen. Anderzijds was ik voor mijn onderzoeksvraag ook specifiek geïnteresseerd in het verleden van de jongvolwassene. De beleving van de afgelegde weg in de jeugdhulp geeft immers mee betekenis aan de manier waarop hulp of het ontbreken ervan beleefd wordt.

Om op een onbevangen manier open te staan voor de thema's die uit de verhalen van de jongeren zelf naar boven komen, is er ook voor gekozen om voorafgaand

geen thema's vast te leggen en slechts een beperkte literatuurstudie te doen. Bijzonder relevant waren de doctoraatsstudies van Luyten (2017) en Van Audenhove (2016) die mij confronteerden met mijn naïeve opvatting over deze doelgroep als passieve, hulpbehoevende jongeren. Zonder het bijstellen hiervan had dit de gesprekken met deze jongvolwassenen van bij aanvang kunnen doen dichtslaan. Een beter inzicht opbouwen in de doelgroep is dus zeker nuttig geweest (Flick, 2014). Vanuit deze literatuur stelde ik ook een interviewlijst samen mocht het gesprek stilvallen of heel moeilijk vlotten. Het leek mij verstandig om dit achter de hand te houden aangezien ik vooraf nog maar weinig ervaring had met interviewen. Uiteindelijk ben ik hier zelden op moeten terugvallen en kon ik als onderzoeker de rol van actieve luisteraar innemen (Eatough & Smith, 2005).

Hoewel een zekere onbevangenheid bij aanvang van het onderzoek het doel was, is deze maar tot op een zekere hoogte haalbaar. Ook zonder een exhaustieve literatuurstudie start men als onderzoeker altijd met een achterliggend idee over de onderzoeksvraag. Het is immers door het lezen over een onderwerp dat de interesse gewekt wordt er onderzoek over te doen. Op die manier wordt het onderzoek steeds een dialoog tussen oude kennis en nieuwe kennis (Smith et al, 2009).

2.4. Onderzoeksopzet

2.4.1. Samenstelling en beschrijving van de participantengroep

De doelgroep die ik voor dit onderzoek bereikte waren jongvolwassenen die vanuit een moeilijke thuissituatie een parcours in de jeugdhulpzorg (hebben) doorlopen en zich in de transitieperiode bevinden naar de volwassenheid. In mijn zoektocht naar de bestaande werking hieromtrent, ontdekte ik het project "Kaizen" (Troch, 2017) dat mijn aandacht trok omdat het juist aan de slag gaat met jongvolwassenen die nog niet de nodige hulp kregen om de stap naar zelfstandig leven succesvol te zetten. Dit leek tegemoet te komen aan mijn onderzoeksvraag naar de hulp die deze doelgroep al dan niet ervaart. Een gesprek met de projectverantwoordelijke van Kaizen was de eerste kennismaking met wat later een overkoepelend geheel, namelijk de VZW Jeugd dorpen, bleek te zijn. Via de *Dag van de Zorg*, leerde ik er de Gezinsbenaderende Werking kennen en later kwam ik ook in contact met Studio16. Van alle projecten die gehuisvest zijn in Jeugd dorpen, zijn deze drie projecten opgenomen in dit

onderzoek. Bij het bespreken van de onderzoeksbevindingen, zal ik deze projecten uitvoeriger beschrijven.

Om de jongvolwassenen zelf te bereiken, werd ik uitgenodigd op de bewonersvergaderingen van Kaizen en Studio16, waar ik mijn onderzoek mocht voorstellen aan de bewoners. Alle personen die zich opgaven om mee te werken, hebben zich daar ook aan gehouden. Slechts één jongvolwassene heb ik niet kunnen spreken omdat deze op het moment van afname erg verward was en in overleg met de verantwoordelijke besloten is het gesprek niet te laten doorgaan. Ik ben in contact gekomen met de jongvolwassenen van de Gezinsbenaderende Werking via de begeleiding die enkele jongvolwassenen had aangesproken die de werking hadden verlaten. Dit leidde in totaal tot 11 participanten met volgende kenmerken:

gender		leeftijd			opleidingsniveau		
<u>M</u>	<u>V</u>	18-20 jaar	21-24 jaar	25-27 jaar	Secundair (nog) niet behaald	Secundair behaald	Hoger onderwijs behaald
2	9	5	4	2	6	4	1

Wat de samenstelling van de doelgroep betreft, is doelbewust gekozen voor jongvolwassenen die via de drie bovengenoemde projecten de overgang maken naar de volwassenheid. Bij IPA onderzoek zoekt men immers naar een specifieke, homogene groep waarbij elke deelnemer een bijdrage kan leveren aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag (Smith & Osborn, 2003).

2.4.2. Kanttekening bij de doelgroep

In dit onderzoek beogen we meer inzicht te krijgen in de onderzoeksvraag door jongvolwassenen zelf aan het woord te laten. We dienen er ons echter rekenschap van te geven dat we enkel die jongvolwassenen horen die bereid waren aan het onderzoek deel te nemen. Een deel gaf expliciet aan niet te willen deelnemen. Hun verhaal horen we bijgevolg niet. De reden waarom deze jongvolwassenen niet wensten deel te nemen, zou relevant kunnen zijn voor de onderzoeksvraag. Hun verhalen hadden mogelijk een ander licht geworpen op de betekenis van (bestaande) hulp in de transitieperiode. In die zin wordt de participantengroep mede bepaald door wie bereid is om er deel van uit te maken (Smith & Osborn, 2003).

2.5. Dataverzameling

De gesprekken gingen door op de locatie van de projecten zelf. De participanten kozen daar spontaan zelf voor. Slechts twee participanten ontvingen mij in hun eigen kamerstudio. De andere gesprekken vonden plaats in een afzonderlijke doch gemeenschappelijke ruimte van het huis. Ook dat was de keuze van de participant. Door de deelnemers zelf de locatie te laten bepalen, konden zij kiezen voor de plek die het meest vertrouwd aanvoelt, in de veronderstelling dat zij zich dan het meest op hun gemak zouden voelen om openlijk te praten. Eén gesprek werd online afgenomen via de facetime tool *Whereby* aangezien het plaatsvond tijdens de quarantaine ten gevolge van de coronacrisis. Noodgedwongen vond dat gesprek voor beide thuis plaats.

De auditieve opnames van de gesprekken werden letterlijk uitgeschreven volgens *playscript*. Er werd gekozen om dicht bij de spreektaal van de participanten te blijven. Om een vlotte leesbaarheid te behouden, werden woorden uitgeschreven volgens de spellingsregels. Dialectwoorden of subcultuur gebonden zegswijzen werden wel als zodanig overgenomen. Ook pauzes of langere stiltes werden overgenomen, alsook herhalingen, zijwegen, haperingen, ... Ze brengen het aspect van tijd mee in de analyse. In het narratieve interview is zowel de vorm als de inhoud van belang. Ook al wordt niet specifiek ingegaan op de linguïstische aspecten van het vertelde, toch hebben de wijze van vertellen of gebruikte metaforen een betekenis of zeggen ze iets over het belang van het vertelde (Delfgaauw, 2016).

2.6. Data-analyse

2.6.1. Interpretative Phenomenological Analysis (IPA)

Voor de analyse van deze kwalitatieve *case study* werd gekozen voor *Interpretative Phenomenological Analysis* (IPA). Allereerst omdat het doel van dit onderzoek is om gedetailleerd zicht te krijgen op de subjectieve beleving van jongvolwassenen over de overgang die zij doormaken vanuit de jeugdzorg naar de volwassenheid. Deze benadering is fenomenologisch (Smith & Osborn, 2003). Het betreft geen studie naar de exactheid van de weergegeven gebeurtenissen, maar het gaat erom de lezer voeling te laten krijgen met hoe jongvolwassenen, zonder de steun van een gezin van herkomst en met de rugzak van het verleden, de overgang proberen te maken naar de volwassenheid. De focus ligt vooral op de hulp die zij daarbij al dan niet ervaren. Het is de manier waarop zij dit ervaren (hebben). Hetgeen door de participanten verteld

wordt, is de interpretatie van wat zij meemaken. De wijze van doorvragen en de manier waarop de analyse gebeurt, is vervolgens ook gekleurd door de interpretaties van mijzelf als onderzoeker. Het gaat dus om een *dubbele hermeneutiek*: de participant probeert betekenis te geven aan zijn ervaring en de onderzoeker probeert betekenis te geven aan de manier waarop de participant betekenis geeft aan die levenservaring (Smith & Osborn, 2003).

2.6.2 Richtlijnen en persoonlijke stijl

Smith et al. (2009) benadrukken dat er geen vaste methode voor IPA bestaat en dat het analytische proces eerder iteratief en cyclisch van aard is. De essentie van IPA ligt vooral in de focus op de manier waarop de participant betekenis tracht te geven aan bepaalde levensgebeurtenissen. Daarnaast vergt het vooral een flexibele en creatieve manier van denken. De auteurs willen aanmoedigen tot een reflexieve basishouding. Het voorgestelde stappenplan kan daarbij als houvast gebruikt worden. In de onderstaande beschrijving van de werkwijze heb ik mijn eigen indeling gemaakt op basis van dit stappenplan.

In een eerste fase wordt voornamelijk inzicht verworven in de data door te lezen en te herlezen. Hierbij is het handig om in een linkerkolom naast de interviewtekst notities te maken. Hier schreef ik wat volgens mijn eerste indruk het belangrijkste was dat de participant vertelde en bleef ik dicht bij de woorden van de participant zelf (descriptief). In tweede instantie stond ik stil bij de manier waarop de inhoud verteld werd (linguïstisch). Soms viel het gebruik op van bepaalde metaforen of een aarzeling, een pauze of een opmerkelijke wijze van uitdrukken die een ander licht wierp op de interpretatie die in eerste instantie gemaakt was. Tenslotte schreef ik ook neer welke indruk het stuk tekst op mij maakte (conceptueel). Dat leidde soms tot het ontdekken van een onderliggend thema. In de rechterkolom kwamen dan de thema's die uit de bovenstaande interpretatie van de interviewtekst naar boven waren gekomen. Vaak herbeluisterde ik de audiofragmenten om de tekst opnieuw te beleven zoals tijdens het gesprek (zie figuur 1).

Figuur 1: een kort geanalyseerd fragment met linker- en rechterkolom notities

<p>Op momenten dat de dingen van vroeger – thuis - terug naar boven kwamen, heeft ze het moeilijk gehad op school. <i>Trauma - herbeleving</i></p>	<p>en zwaar jaar. Dan kwam er heel veel terug boven van wat er vroeger allemaal gebeurd is thuis en dat was <i>toch wel terug een slag in mijn gezicht</i>. En ook het feit dat moeke en L. en vake eigenlijk niet wisten wat er toen vroeger gebeurd was en ineens wisten ze het wel. En ik ging er eigenlijk altijd van uit dat ze het wel wisten. En ineens krijg ik te horen dat zij dat voor de eerste keer gehoord hadden. En dat was toch wel <i>effekes</i> slikken. Ik wou ook toen op dat moment geen contact met mijn ouders. En mijn mama heeft heel vaak gedreigd met zelfmoord te plegen. En ja... dan stopt het voor mij want ik kan die niet tegen houden als ik op weekend - want ik ging toen nog wel op weekend – ja, <i>ik kan die niet tegenhouden als die wilt springen</i> of wilt dreigen zich voor de trein te smijten. Ja, dan, als kind, hoe oud was ik... vierde middelbaar... 15, 16 jaar, denk ik dat dat is...</p>	<p>SCHOOL MOEILIJKE THUISITUATIE</p>
<p>Aanvankelijk wisten m & v niet wat er met haar thuis gebeurd was terwijl zij dacht dat ze dat allemaal wisten <i>Ze blijft vermijden wat er thuis gebeurd is</i></p>		<p>TRAUMA</p>
<p>Mama dreigde vaak met zelfmoord, ook toen ze daar op weekend kwam. Uiteindelijk wilde ze geen contact meer met haar ouders</p>		<p>DREIGING ZELFMOORD</p>
<p><i>Parentificatie – verantwoordelijk voelen voor de veiligheid van de ouder</i></p>		

Eens de interviewtekst volledig op deze manier doorlopen, wordt in een tweede fase gezocht naar verbanden tussen de thema's. Hierbij worden deze geclusterd door ze onder bredere thema's te groeperen. Op die manier krijgen de thema's een logica in tijd en ruimte en ontstaan er connecties tussen de verschillende clusters. Deze connecties ging ik visualiseren in een themaschema, waarbij ik de verbanden tussen de clusters aangaf. Een visuele weergave doet soms beslissen om een thema toch nog te verschuiven naar een andere cluster, of een aparte plaats in de ruimte te geven gezien de intuïtieve waarde van dat thema (zie bijlage I). Wanneer fase 1 en fase 2 doorlopen zijn voor de eerste interviewtekst, wordt overgegaan naar de volgende tekst. Ik koos ervoor om de interviews in volgorde van afname te analyseren omdat mijn interviewtechniek en vraagstelling ook in die volgorde geëvolueerd waren. Alle teksten werden als op zich staande data geanalyseerd. Thema's die echter al eerder aan bod waren gekomen in een voorgaande tekst, werden al gemakkelijker op dezelfde manier benoemd in een volgende tekst. Dit geeft ook de homogeniteit weer binnen in de participantengroep. Wanneer alle interviews doorlopen waren op bovenbeschreven manier, werden de verschillende clusteringen naast elkaar gelegd.

Deze themaschema's vormden de aanzet tot een laatste fase. In deze fase wordt gezocht naar een coherent narratief waarin de lezer op een overzichtelijke manier meegenomen wordt in de betekeniswereld van de jongvolwassen participanten. Hierbij worden de verkregen thema's teruggekoppeld naar de literatuur, waarbij de clusters worden uitgelegd en geïllustreerd aan de hand van citaten uit de interviews. Het resultaat van deze fase vormt de onderzoeksuitkomst, beschreven in hoofdstuk 3.

2.7. Ethische reflecties

Ieder onderzoek waarin de belevingswereld van respondenten betrokken wordt dwingt ethische overwegingen af. Een onderzoek mag geen schade betrekken aan de deelnemers. Het betreft hier jonge mensen die omwille van hun verleden een rugzak meedragen waar zij op het moment van het onderzoek veelal nog mentale en/of emotionele moeilijkheden door ondervinden. Hoewel men als onderzoeker heel graag wilt tegemoetkomen aan de eigen nieuwsgierigheid om zo diep mogelijk in te gaan op de beleving van de respondent, dient men te allen tijde gevoelig te blijven voor de mogelijke consequenties van het naar boven halen van nog onverwerkte, emotionele en traumatische gebeurtenissen. In elk gesprek ben ik aandachtig geweest voor de verbale en non-verbale signalen die konden aangeven of mijn respondent op dat moment voldoende draagkracht had om op bepaalde gebeurtenissen dieper in te gaan. Aangezien de onderzoeker hier geen therapeutische rol kan innemen, dient erover gewaakt te worden dat de emoties en herinneringen die gedurende dit onderzoeksgesprek naar boven komen, voldoende gedragen kunnen worden door de respondent (Vantilborgh, 2019).

Bij het afronden van de gesprekken heb ik er steeds over gewaakt dat het onderwerp geen diepere emotionele lading meer had en na de gesprekken met een heel traumatisch levensverhaal heb ik ook expliciet gevraagd of de emoties die naar boven waren gekomen voor de respondent draaglijk waren. Ik wilde ten allen tijde zeker zijn dat de jongere zich na mijn vertrek voldoende sterk zou voelen om de losgekomen emoties op te vangen. Sommige respondenten gaven aan dat ze in het verleden al heel vaak hun verhaal hadden verteld waardoor ze er een emotionele afstand tegenover hadden opgebouwd:

Alles wat er hier nu verteld geweest is, brengt dat veel emoties voor u naar boven?

Ik heb dat verhaal al zo vaak verteld aan mensen, dat ik zoiets heb van: "Ja, emoties...". Allé, dat zal er altijd wel zijn, maar dat ik zoiets heb van: "Ik heb het al gezegd geweest, dus waarom zou ik er nog..." (Naomie, 18 jaar)

Toch kan dit een verdedigingsmechanisme zijn waar nog veel emoties achter verscholen worden en dien je daar als onderzoeker bedacht voor te zijn. Ook in de manier waarop je nadien de uitgeschreven versie van het gesprek terugkoppelt naar de respondent dient deze overweging gemaakt te worden:

Of als je zegt, ik wil het graag samen lezen, dan kom ik terug en dan lezen we het samen door. Omdat het misschien heftig kan zijn om achteraf te lezen wat we hier hebben gezegd.

Maakt niet uit. Ik ben dat zo hard gewoon al. Wat eigenlijk niet gewoon mag worden. Dat mag nooit eigenlijk allemaal gewoon worden. Ik weet dat zelf voor mijn eigen. Dat mag eigenlijk niet gewoon worden, maar ik ben dat zo hard gewoon dat dat echt nu een deel van mij is geworden. Dat ik dat, bijvoorbeeld, als ik dat terug zie, ga ik gewoon zeggen: "Ja, dat is gebeurd." Allé, ik huil... ik huil daar nog steeds om, dat nog steeds, maar niet meer zoals vroeger. En dat is... niet goed. Dat is niet goed. Ge moet erover kunnen praten, over kunnen huilen en iemand kunnen vastpakken daarover.
(Sylvie, 20 jaar)

De respondenten vertelden gedurende het gesprek vaak erg kwetsbare aspecten uit hun leven aan iemand die ze uiteindelijk niet kenden. In hun verleden is hier niet altijd met even veel vertrouwelijkheid mee omgegaan, dus kan ik alleen respect en bewondering voelen voor het feit dat zij wilden meewerken aan dit onderzoek in het kader van mijn thesis.

Dan gaan we misschien afronden, als het goed voelt voor u. Na alles wat er verteld is en alle emoties die er misschien zijn gekomen?

Het voelde wel goed... Allé, gij wilt psycholoog studeren, dus ja, gij gaat er ook wel beter mee kunnen overweg gaan. (...). Ik ga niet zeggen dat dit makkelijk, hé, dit. Dat was niet makkelijk voor mij, hé. En ik ga dat niet zomaar (...) bijvoorbeeld iemand die ik ken maar ook niet goed goed ken, die zegt van vertel u verhaal van vroeger en zo, ik ga dat niet zeggen. Omdat ik ken die persoon niet maar zij heeft ook geen, ja, dat verbod om tegen andere mensen te zeggen. Zij heeft dat niet. Dus, zij kan heel gemakkelijk tegen iedereen zeggen van heel de wereld of zo. En ja, dan zit ik daar, hé.
(Sylvie, 20 jaar)

Het aspect van vertrouwelijkheid speelt hierin ook een grote rol. Vooraf besprak ik met de respondenten de *Informed Consent* waarin ik het onderzoek kaderde en de garanties besprak om gebruikte citaten te anonimiseren. Dat betekent dat alle gebruikte eigennamen in deze scriptie fictieve namen zijn. Plaatsnamen en namen van instellingen heb ik, waar irrelevant voor het verder begrijpen van het verhaal, weggelaten en indien anders, afgekort met de eerste letters. Een uitzondering vormen de namen die eigen zijn aan de jeugdhulpprojecten die in dit onderzoek besproken worden, aangezien die uniek zijn aan het project en dus bij afkorting even herkenbaar blijven. Vertrouwelijkheid bieden betekent ook dat die aspecten van het levensverhaal die erg uitzonderlijk zijn en daardoor zouden kunnen leiden tot de identificatie van de respondent, niet zijn opgenomen in deze scriptie, ondanks de eventuele meerwaarde voor het onderzoek. Dit is een afweging waarvan ik vond dat ik ze, ter bescherming van de privacy van mijn respondent, diende te maken.

3. Onderzoeksbevindingen

Uit de IPA analyse van de interviews van de jongvolwassenen uit de jeugdzorg blijkt dat we hun ervaring van de overgang naar een volwassen leven kunnen bundelen en uitdrukken in volgende metafoer:

De overgang naar een volwassen leven wordt bemoeilijkt door de rugzak die ze meedragen vanuit hun parcours. Het opgroeien in de jeugdzorg heeft hen niet klaargemaakt voor het volwassen leven. In veel gevallen zullen ze er alleen voor staan. Voor hen is de overgang naar de volwassenheid een sprong in het onbekende, met vaak een erg beperkt vangnet om op terug te vallen. Onderstaand beschrijven we de verschillende thema's die in deze metafoer worden uitgedrukt.

3.1. Het verleden als rugzak

Doorheen de levensverhalen van de jongvolwassenen is voelbaar hoe het verleden doorweegt als een zware rugzak. In die rugzak zitten loyaliteitsconflicten met ouders en siblings, de diverse plaatsingen en het gebrek aan continuïteit in hechting.

3.2.1. Moeilijke thuissituatie en loyaliteit

Met de thuissituatie wordt verwezen naar het gezin van herkomst. De reden van de plaatsing is meestal een crisissituatie waarbij sprake is van fysieke en/of emotionele verwaarlozing en/of geweld. In sommige gevallen werd deze crisissituatie op jonge leeftijd opgemerkt en gerapporteerd door omstaanders of hulpverleners:

« Maar het zijn de burens dat bij consulenten van de jeugdrechtbank ... of bij jeugdzorg zijn gaan aankloppen om te melden dat ik eigenlijk heel vaak aan het wenen was in de tuin en dat ze merkten dat ik vaak geen propere pampers of geen eten kreeg. En uit bezorgdheid van de burens zijn die naar jeugdzorg gegaan en is daar uiteindelijk de jeugdrechter bijgekomen, die ons geplaatst heeft. »

(Marijke, 27 jaar)

In andere gevallen werd de onveilige thuissituatie echter niet opgemerkt en duurde de verwaarlozing/mishandeling tot de jongere zelf aan de alarmbel trok:

« Ik ben eigenlijk terecht gekomen dankzij mijn school hier. Ik heb hier gezegd tegen hun op één avond wat mijn ouders tegen mij hebben gedaan en dan hebben ze mij hier... Allé, ze hebben mij eerst bij crisis, weet wel (...) ik moest daar mijn verhaal uitleggen. En dan hebben ze dit gezegd en dan ben ik ineens hier terecht gekomen. »

(Sylvie, 20 jaar)

De opvoeding kan afwezig, inconsequent of juist te controlerend zijn. Relationele spanningen kunnen zo hoog oplopen, dat samenleven niet meer mogelijk is. Wanneer jongeren dan aan hun lot overgelaten worden, worden zij heel kwetsbaar voor omgevingsinvloeden en resulteert de opvoedingsincompetentie van de ouder(s) in een cachet of stigma dat men levenslang dreigt mee te dragen:

« Dat was zowat thuis problemen. Ik had veel te veel conflicten met mijn stiefvader. Ik had wegloopproblemen, ik had verkeerde vrienden toen leren kennen. Daarna was dat met oppakken, cachot, oppakken, cachot. Daarna was dat verder, dan was dat een consulent en van consulent is dat dan jeugdrechter geworden, hé. Zo is dat eigenlijk ontstaan. Ik was effekes op het slechte pad. »

(Nour, 18 jaar)

Ondanks de moeilijkheden, komt loyaliteit aan de ouders vaak naar boven. Jongvolwassenen (n=7) rapporteren dat ze het als kind erg moeilijk hadden om te accepteren dat ze niet thuis mochten opgroeien:

« Ik wist toen ook al dat dat geen oplossing was, bij mijn ouders wonen maar... ja, dat zijn uw ouders, dus... dus ja, ge wordt daar weg gestuurd... da's iets anders. »

(Christian, 23 jaar)

Die loyaliteit blijft ook doorwegen op de toekomst. Hoewel de meesten (n=9) uiteindelijk afstand nemen van hun ouders, rapporteren sommigen (n=2) expliciet het moeilijk te vinden hun ouders in het contact met toekomstige kinderen te moeten beperken, ook al weten ze dat het niet veilig is:

«Ik denk dat we daar dan op bezoek komen, maar dat ze eigenlijk nooit alleen met het kindje gaat kunnen (...) Langst de ene kant weet ik, dat is het beste. Maar omdat zij dat zo graag wilt en zij daar over bezig is: “En dan gaat dat kunnen logeren!” Dat ik dan hartzeer krijg van : “Ja, maar ik ga dat niet kunnen... ik ga u dat niet kunnen vertrouwen daarin. En dat vind ik erg ergens (...) Ja, het zou niet veilig zijn, om eerlijk te zijn ...».

(Annie, 26 jaar)

Deze bezorgdheden dragen jongvolwassenen ook mee in hun rugzak wanneer ze zoeken naar stabiliteit en het opbouwen van een eigen toekomst. Dit weegt door op hun denken, handelen en voelen. Ook hier moeten ze mee aan de slag.

3.1.2. De band met de *siblings* : steun of ballast?

Over het algemeen zijn *siblings* belangrijk voor de participanten (n=8). De band met de *siblings* waarmee minstens een deel van het parcours samen werd afgelegd, is vaak sterker dan bij de *siblings* waar men niet samen mee opgroeide:

«Ik vind dat héél jammer want allé, ik heb nu de beste band met C. en mijn ander zusje die in een instelling zit. Dat zijn de enigste twee waar ik mee in een instelling heb gezeten. (...). En met die andere twee dan helemaal niets. En daar heb ik echt, da's echt een haatrelatie die wij hebben. Allé, vooral mijn zus (...), wij botsen zo hard... dat gaat... Allé, ik probeer daar vriendelijk tegen te doen omdat dat mijn zus is (...). Mijn broer ja... ik zie die heel graag mijn broer, maar soms denk ik: “Oh manneke, ga toch weg!”. Dat is meer zo frustratierelatie (lacht)»

(Inez, 22 jaar)

Siblings kunnen een bron van steun zijn. Ze geven een gevoel van *belonging*, van “bij elkaar thuishoren”. Men gaat contact houden of trachten een band op te bouwen:

«Mijn broer woont dan, stel dat ik dat appartement heb, heel dicht bij mij in de buurt. (...) . En omdat dat, dat is de broer die na mij komt. Dus, tussen ons is er twee jaar verschil, dus ik vind dat ook wel een perfect moment om die band ook weer op te bouwen.»

(Lina, 18 jaar)

Uit de levensverhalen blijkt echter ook het verantwoordelijkheidsgevoel voor *siblings* met wie het minder goed gaat. Een taak die soms zwaar doorweegt op de jongere:

« Maar mijn jongste broer is mentaal beperkt en die ging wel elk weekend als ik naar huis ging, ook op weekend. Hij ziet dat niet, wat het probleem is. Dus ik voelde mij zo redelijk verplicht om toch maar te gaan. Want hij kan zich niet verweren als er dingen... problemen thuis gebeurt. Of die ziet dat niet, die begrijpt dat ook niet. En dus toen heb ik nog wel ... nog heel veel op weekend gegaan, terwijl ik echt geen goesting had om op weekend te gaan. En dan had ik wel met ons moeke afgesproken van als het

echt d' er over gaat, dan belt ge maar, dan komen we u gewoon halen(...) want moeke raadde dat wel altijd af: ge moet niet op weekend gaan. Maar dan denk ge, ja, nee, sorry, ik ga mijn broer niet in de steek laten. »

(Elke, 22 jaar)

3.1.3. Divers parcours

Opvallend in de levensverhalen van de jongvolwassenen is dat er dikwijls een aansluiting van verschillende vormen van jeugdhulp werd doorlopen (n=8):

«Mijn moeder kon niet meer voor mij zorgen en zo. En toen heeft ze mij geplaatst bij mijn peter. (...) . Mijn moeder heeft mij dan terug gevraagd omdat ze terug voor mij wou zorgen. Ik weet ook niet waarom ze mij heeft terug gevraagd. (...). En dan is het zo eigenlijk een beetje verder gelopen van ja, dat ik naar het zeepreventorium ben gegaan en zo. En dan ben ik ook naar een instelling gegaan, psychiatrie en zo. En dan heb ik hier ook in T. H. gezeten. En dan ben ik terug naar de zee gegaan. En na de zee was het allemaal zo wat rustiger, dus ja, toen waren we wel al bezig met (kamerwonen) hier. Omdat ja, de optie niet was om thuis te blijven wonen, dus ja.»

(Naomie, 18 jaar)

Het zijn vaak ingewikkelde verhalen waarin men als kind vele malen verplaatst werd. Het patroon van steeds onderbroken hechtingsrelaties heeft onvermijdelijk een negatieve impact op de ontwikkeling en het latere volwassen leven (Bowlby, 1953).

3.1.3.1. Ambulante hulp

Volgens het principe van de subsidiariteit geeft de jeugdhulp de voorkeur aan de minst ingrijpende vorm van zorg. In de mate van het mogelijke probeert men eerst in te zetten op ambulante (context)begeleiding. Door opvoedingsondersteuning te geven, hoopt men de ouders voldoende in hun kracht te zetten om de opvoeding zelfstandig op te nemen. Hierbij vermijdt men een (te snelle) plaatsing van het kind, hetgeen hoe dan ook een ingrijpende ervaring is.

«En ik heb daar (in de instelling) eigenlijk een heel korte periode gezeten want (...) ik had teveel heimwee toen. En dan hebben ze toch maar beslist om mij thuis... terug naar huis te sturen. (...) Ik ben wel dan ook wel dat ik na school altijd zo in een dagcentrum zat. Dus (...) dan zat ik 's avonds eigenlijk na mijn school eerst in het dagcentrum en dan pas naar huis. Dus dat ik eigenlijk gewoon enkel thuis was om te slapen. Zo nog een beetje te spelen, of in het weekend of zo.

(Elke, 22 jaar)

Het is niet evident om in te schatten wanneer precies de thuissituatie schadelijk wordt en een uithuisplaatsing noodzakelijk is. De fout kan gemaakt worden de jongere te lang in de thuissituatie te laten. Zo blijkt uit het levensverhaal van *Hannah (18 jaar)*:

«Dus, al van kleins af aan was thuis altijd heel moeilijk .Dan heb ik vaak bij mijn oma gewoond. Dan terug thuis. Veel begeleiding gehad. Psychologische gesprekken...Maar uiteindelijk, het ging echt niet meer. En dan ben ik soort van buiten gezet geweest.»

3.1.3.2. Pleegzorg

Pleegzorg is bedoeld om jongeren te laten opgroeien in een veilig gezin. Bij bestandpleegouders wordt voorafgaand een selectieprocedure en voorbereiding doorlopen. Netwerkpleegouders zijn betrokken bij het netwerk van het kind. Bij hen ontbreekt vaak die selectieprocedure en voorbereiding (Vanderfaeillie & Van Holen, 2010).

Een aantal participanten (n=4) hebben een traject afgelegd in de pleegzorg. Hun verhalen bieden inzicht op wat er in de rugzak van een jongere kan zitten dat het welslagen ervan in de weg staat en wat er bijkomt in die rugzak wanneer zo'n pleegzorg vroegtijdig beëindigd wordt.

Netwerkpleegouderschap gebeurt soms spontaan: de biologische ouders ervaren dat de zorg voor het kind hen overstijgt en iemand uit het netwerk biedt zich aan die zorg (tijdelijk) over te nemen. Dit wordt vaak niet door een externe instantie opgevolgd:

« Want allé, die poetste of zoiets, in een appartementsblok, maar d' er boven of zoiets of d' er naast, (...) ik weet niet hoe dat allemaal juist was maar da's mijn meter nu dus. (...) Mijn broer had problemen (...) die heeft eigenlijk van bij zijn geboorte altijd in het ziekenhuis gelegen. En ja, mama en papa moesten daar.. allé, gingen daar dan vaak naar toe. Dus ja, ze wouden gene oppas en zo want ze hadden het dan ook heel moeilijk, financieel. Dus ja, mijn meter had gezegd van, ik zal die wel... allé, dat ze mij wel gingen opvangen en zo.»

(Christian, 23 jaar)

Een reden waarop een spontane pleegouderplaatsing kan afspringen is omdat de moeder het kind terug wilt. Aangezien hier geen juridische uitspraken zijn opgesteld, heeft zij daar te allen tijde recht op. Voor het kind of de jongere kan dat echter heel ingrijpend zijn:

« Dus ja, dat was eigenlijk wel leuk omdat dat aanvoelde gelijk ouders voor mij. (...) Ja, mijn moeder wou mij terug hebben. Maar mijn peter wou mij eerst niet afgeven. Dan heeft ze gedreigd met een proces en weet ik veel wat. En hij had gezegd van uiteindelijk: "Ja kijk, ge blijft nog altijd haar moeder, pakt ze mee maar ik wil ze wel in het weekend en zo zien."»

(Naomie, 18 jaar)

De klik tussen Naomie en haar mama is nooit gekomen. De impact om uit het pleeggezin weggerukt te worden, heeft zwaar doorgewogen op haar levensparcours waarbij er verschillende opnames in de jeugdpsychiatrie zijn geweest.

Ook netwerkzorg waar wel een externe opvolging gebeurt, kan afbreken. Uit onderzoek blijkt dat de aanpassing aan het pleeggezin op oudere leeftijd (6+ jaar) en bij kinderen met een lange(re) hulpverleningsgeschiedenis, moeilijker verloopt (Vanderfaeillie & Van Holen, 2010). Ook loyaliteiten naar de eigen familie spelen mee in dit verhaal. De band met de leden van het gezin van oorsprong, kan heel belangrijk zijn voor

een jongere. Achter goede bedoelingen schuilt soms een spanningsveld aan onbewuste verwachtingen. Jongeren die al heel wat meegemaakt hebben, zitten met hun eigen rugzak én hun moeilijkheden om daar mee om te gaan. Het feit dat het pleeggezin tot het netwerk behoort zet je in een bepaalde verhouding en positie tegenover elkaar die niet neutraal start. Men zou kunnen stellen dat het altijd het proberen waard is. Maar uiteindelijk is het “uitproberen” van zo’n pleegzorgsituatie niet vrijblijvend. Wanneer deze goede bedoelingen falen blijven beide partijen met een pijnlijke ervaring achter. Voor de jongere alweer iets in die rugzak waar hij/zij mee op weg moet in het leven.

In een bestandpleeggezin starten de verhoudingen neutraler en wordt een voorbereiding gevolgd. Desondanks kunnen pleegouders zich op een bepaald moment overvraagd voelen en de pleegzorg voortijdig beëindigen. Dit wordt een *breakdown* genoemd en komt helaas veel voor. De ervaring van één of meerdere *breakdowns* heeft belangrijke negatieve gevolgen voor de ontwikkeling van het pleegkind op gebied van vertrouwen, gedrag, schoolresultaten en het verdere parcours in de (residentiële) zorg (Vanderfaeillie & Van hollen, 2010). De manier waarop de breuk verloopt, kan zwaar doorwegen in de rugzak van de jongere:

« Eigenlijk (...) hadden ze tegen mij dat aangebracht als - mijn pleegbroer zat toen ook op internaat (...) - : “Je gaat eigenlijk zoiets doen zoals uw broer. Hè, je bent in de week daar en dan in het weekend kom je naar huis, hè. En de weekends dat je niet naar huis kan komen dan komen wij bij jullie op bezoek”. Dus dat slaagt ge op als kind. Dat is in de twee jaar twee keer gebeurd, denk ik. (...). En dat heeft mijn vertrouwen als kind wel euh serieus een deuk gegeven. »

« Ik was een moeilijk kind (lacht). Blijkbaar was ik niet handelbaar. Allé, als uw pleegmama de woorden gebruikt van : “Jij bent niet gemaakt om in een gezin te wonen” of “Gij gaat nooit meer in een gezin kunnen terecht zijn”, ja, dan is dat wel duidelijk, denk ik, hé.»

(Marijke, 27 jaar)

3.1.3.3. De jeugdinstelling: gebrek aan continuïteit en nuancering

In de residentiële instelling worden kinderen en jongeren ingedeeld in homogene leefgroepen, onder toezicht van professionele begeleiders, die weliswaar permanent aanwezig zijn, doch elkaar onderling afwisselen. Strikte regels zijn nodig om meerdere leefgroepen onder éénzelfde dak te laten wonen waardoor er een zekere mate van uniformiteit heerst.

Een aantal participanten (n=6) hebben (een deel van) hun jeugd doorgebracht in een jeugdvoorziening. Kenmerkend voor die periode is het **gebrek aan continuïteit**. Heel wat voorzieningen zijn niet bedoeld om een kind/jongere gedurende de hele jeugd

zorg te bieden omdat ze leeftijdsgebonden werken of een specifieke functie hebben.

Die voortdurende wissels worden door de jongeren als moeilijk ervaren:

«Ja, ik vond dat in het begin heel moeilijk omdat je dan gewoon geraakt aan bepaalde gewoontes en leefregels en ja, een stukje u thuis creëren en ineens word je precies weggeduwd uit die situatie en moet ge terug helemaal opnieuw beginnen ergens. Meestal ook, ja, altijd in een andere school. Altijd in een nieuw huis. (...) Dus dat vond ik wel moeilijk. En ik denk dat dat, ja, dat zorgt ervoor dat een kind een beetje bindingsangst creëert, omdat je nooit zeker zijn van, je hebt nooit 100% zekerheid. Dus ja...»
(Lina, 18 jaar)

Naast de wissels in locatie, zijn er ook de wissels van begeleiders. Vaak is er een groot verloop van begeleiders die instromen maar ook weer uitstromen:

«Ik had vooral daar moeite mee, met de grote wissel. Veel verschillende begeleiding. En ook gewoon, als die zo wat hun job beu zijn, dan nemen die ontslag en dan komen er weer nieuwe en dat is elke keer opnieuw. En als ge daar van jongs af aan zit en ge blijft daar tot uw 12 jaar, dan kun je daar bijna 9 jaar zitten en dan kunnen daar echt wel heel veel verschillende mensen passeren en ik denk dat dat wel een heel grote... aanpassing is voor de jongere zelf. Dat is niet constant dezelfde mensen en ge kunt u niet thuis voelen want ja, altijd verschillende mensen. En dan kunt ge u zo niet vastklampen... En als ge u dan toch is zo vastklampt en die neemt dan ontslag, dan zit ge daar wel, hé. Want ja, die persoon vertrekt. En daar heeft die recht op, hé. Die mag vertrekken, hé. Maar op dat moment, voor die jongere, die heeft daar niets aan, hé.»

(Elke, 22 jaar)

Die wissels hebben een grote impact op de beleving van hechting en de opbouw van een intern werkmodel waarmee men verdere relaties aangaat (Bowlby, 1973):

«Ja, ik heb altijd zo gehad, van instelling tot instelling en van persoon tot persoon waar ik naartoe ging, van: “Eerst bindt ge u, maar daarna wordt ge uit elkaar getrokken, dus dan heb ik ook zoiets van (...) Ja, ge houdt u eigenlijk wel vast aan iemand dat zegt van: We gaan u hier door helpen, we gaan er zijn en zo. En dan stopt dat ineens... en daar stopt het verhaal ook en dan begint er weer een ander verhaal. Dat is zo van: “Allé ja, weer, hé” (...) Om het cru te zeggen, vertrouwen bij mij, dat is gewoon weg, hé. Ik kan niet zo gelijk één, twee, drie, mensen vertrouwen. Dat heeft echt véél tijd nodig.»
(Naomie, 18 jaar)

De mens is van nature een sociaal wezen. Het eerste wat een pasgeborene doet is hechten. En dat hechtingsproces is iets waarin we ook een leven lang groeien. Het is een leerproces van diepmenselijke aard, gezien onze sociale nood (de Waal, 2002 & Verdult, 2004). Ook al is er begrip op te brengen voor de praktische realiteit van de voorziening, toch is dit in mijn ogen een bijzonder hekel punt aan de jeugdinstelling.

Om hier deels aan tegemoet te komen wordt aan elk kind en elke jongeren een individuele begeleider (IB) toegewezen. Deze begeleider doet extra activiteiten met het kind of de jongere en is de vertrouwenspersoon bij wie men terecht kan als er iets is dat hem/haar dwars zit.

«Ja ja, want dat is dan ook per maand dat je zo een activiteitje doet of zo. (...). Maar dan gingen wij vaak samen shoppen en dat was keitof, hé. Dat zijn de dingen dat je als kind, als meisje, graag wilt doen, hé. Dus ja. En dan vroegen die vaak van : (...) “Wat wilt ge graag doen?” En zorgen ze daar voor,

als daar een budget voor is, ja waarom niet. (...) Ja, en dat is zeker iets wat moet blijven in de jeugdzorg!»

(Lina, 18 jaar)

Maar ook een IB wisselt vaak en gezien de band die er dan intussen gegroeid is, is de impact daarvan ook groot:

«En zeker bij een bepaald persoon, dat voelde echt heel goed aan. En dan kwam die... ik voelde het al aankomen. Dan zei die dat die zwanger was en dat ze eigenlijk wel op zoek ging naar iets rustiger en iets dichterbij huis en dan... ik kan mij niet herinneren dat ik gecrasht ben, maar ik vond dat héél moeilijk»

(Lina, 18 jaar)

Een ander opvallend kenmerk dat uit de verhalen naar boven komt zijn de complexe **instellingsregels**. Strikte regels zijn nodig om veel jongeren onder één dak te laten samenwonen. Het is dan wel de kunst om, als begeleiders, op éénzelfde lijn te staan en de huisregels zelf goed te kennen. Het gevaar schuilt dat iedereen een eigen invulling gaat geven. Voor de jongeren is dit echter enorm verwarrend:

«Er waren echt héél veel verschillende regels. En de begeleiding die zich soms misschien aan bepaalde regels... ja, dat hun dat niet kan schelen of, maar dan nog andere regels er ineens gaan bijfloepen zo. Dat ge u aan zoveel dingen moet houden. En dan op de duur durft ge gewoon niks meer doen of gaat ge juist andere dingen doen omdat het gewoon teveel is. Allé, ge kunt dat allemaal niet meer bijhouden. Ge zou eigenlijk al een papier, en dat hadden wij denk ik zelfs, een papier moeten bijhouden met wat wel mag en niet mag. Ja, dat was wel een hoopje. En als ge dan verandert van instelling, dan verandert dat nog ne keer. »

(Lina, 18 jaar)

Op die manier schieten de regels hun doel voorbij. Regels dienen immers om een **veilige structuur** te bieden, waarbinnen het kind weet wat kan en niet kan. Het moet een aanmoediging zijn om te exploreren binnen veilige grenzen (Govaerts, 2016). Structurele onzekerheid zal het kind ofwel afremmen, ofwel onverschillig maken voor grenzen. In beide gevallen staat het de ontwikkeling van het individu in de weg. De strikte regels van de instelling zorgen ook later nog voor verwarring, wanneer de jongvolwassene de instelling verlaat:

«Dus ik vind dat nu moeilijk om te weten dat dat wel allemaal mocht, maar vroeger niet. Snap je, dat is eigenlijk een heel andere leefwereld. Dus ik, ik -hoe moet ik dat zeggen?- ik hou mijzelf soms tegen om bepaalde leuke dingen te gaan doen, omdat ik wist dat ik dat vroeger ook niet mocht. »

(Lina, 18 jaar)

Ook typisch voor de jeugdinstantie zijn de **beloningssystemen**, die werden ingevoerd vanuit de invalshoek dat positieve bekrachtiging beter werkt dan straffen. Dit is het niveau van externe motivatie die, idealiter, in de loop van de ontwikkeling, evolueert naar interne motivatie (Driesen, 2007). De toepassing van beloningssystemen

zijn binnen de jeugdinstellingen echter veeleer een manier geworden om kinderen - zonder veel uitleg - in het gareel te laten lopen :

« Want in T W ook, daar werkten ze met een systeem van groene stickertjes, rode stickers. En als het goed ging kreeg ge een groen stickerke en als ge een hele week groene stickerkes had dan kreeg ge in het weekend, mocht ge uit de pot iets nemen, hé, iets grabbelen. Een speelgoedje of zo. Maar als ge dan ne keer boos zijt, ja, dan krijgt ge een rood stickertje dus dat betekent dan dat ge eigenlijk niet goed geweest zijt en da's er bij mij van kinds af aan wel ingedrild. Dat heb ik nu zo wel, die belonings-systemen, dat heeft bij mij wel een averechts effect gehad. Van : "Ik mag niet boos zijn, want boos zijn is niet goed".»

(Marijke, 27 jaar)

3.1.3.4. Bijzondere vormen van jeugdinstellingen

3.1.3.4.1. De gesloten jeugdinstelling

Wanneer minderjarigen opgepakt worden omwille van criminele feiten, verschijnen ze voor de jeugdrechter. Het strafrechterlijke deel van de jeugdrechtbank oordeelt dan of de minderjarige nog vatbaar is voor opvoedkundige interventies. De jeugdrechter kan dan beslissen om de jongeren naar een gesloten jeugdinstelling te sturen (Dillen, 2018). *Nour (18 jaar)*, heeft een traject afgelegd binnen de jeugdgevangenis.

« Die sommen dat op en dan maken ze een beslissing, de jeugdrechter. En dan komt dan die feit van waarvan ik beschuldigd werd en dat was dan blijkbaar de druppel. Dan moesten ze me in een gesloten instelling steken voor het onderzoek. Ik denk dat dat was voor het onderzoek. En dat doet u wel denken, ze, daar in die jeugdgevangenis. Dus ja, zo ben ik daar terecht gekomen. (...). Dat was heel hard. Die gooiden u gewoon in dat wereldje in van instelling en jeugdgevangenis. Dat was wel heel moeilijk de eerste paar dagen... de eerste paar weken zelfs, ja. En uiteindelijk, ge moet dat accepteren, hé.»

In de jeugdgevangenis heersen strenge tuchtmaatregelen. Daar tegenover geeft *Nour* aan dat de structuur daar goed was voor haar en ze er basiszorg ervoer:

«Ik zeg het, de sfeer van bepaalde jongeren was echt wel goed. Enkel de strenge regels... eerlijk, moest dat nu niet zijn, die strenge regels en al die dingen, dan zou ik er met plezier terug gaan, ze. (...). Maar voor de rest, dat was echt goed, ze. Ge had uw taken daar, ge at op tijd. Bepaalde jongeren die hadden dan hun sigaretten. Die moesten die over heel de dag op bepaalde uren roken, dus... die hadden niets tekort, ze. Ge mocht daar wassen, ge had daar een wasdag... Dus... Het ding was, ge moet veel vragen. Als ge een boer moest laten, bij wijze van spreken, dan moet ge het vragen, als ge naar het toilet moet, dan moet ge het vragen.»

Doorheen het verhaal van *Nour*, krijgen we een beeld van de jeugdgevangenis. Wat mij hier vooral raakt is de zeer harde opvoeding, waar de klemtoon ligt op tucht en discipline en ik geen ruimte voel voor dialoog. Vooral de vraag: "Hoe kan je als jongere binnen een dergelijke setting opgroeien tot een liefdevolle persoon?", speelt daarbij door mijn hoofd. *Nour* vertelt heel beschrijvend terwijl dit toch een harde periode is geweest en er de reële angst is om hier opnieuw te belanden:

« Ja, want nu als ik boos wordt, dan denk ik : “Nee, flikke!” En dan denk ik aan de jeugdgevangenis. Want die hebben gezegd dat ik, omdat ik daar al heb gezeten, en als ik iets verkeerd zou doen, dat ik daar dan het snelste zou terecht komen. (...) Dus dat heeft mij nu wel geholpen. Maar als het tot hier zit, dan slaag ik gewoon, dan helpt dat niet. Maar bij de meeste gevallen wel, ze. Ik heb wel het gevoel van, ik kan mij nu wel beheersen. Door dat jeugdgevangenis eigenlijk. Anders had ik dat nooit gekund.»

Je zou dit een succesverhaal kunnen noemen, aangezien *Nour* nu haar woede veel beter beheerst. Toch bekruipt mij het gevoel dat de oorzaak van die gebrekkige emotieregulatie niet is aangepakt en dat de jongere hier opdraait voor een scheefgelopen gezinssysteem waar relationele spanningen en fysiek geweld tot het weglooptgedrag leidde en tot slechte vrienden en criminele feiten.

Een andere participant, *Hannah* (18 jaar), haalt ook het thema van de jeugdgevangenis aan omdat zij jongeren kent die daar geplaatst werden:

«Ik geloof niet in jeugdgevangenissen. Ik heb veel vrienden van mij, enfin, kennissen, dat daar hebben in gezeten en er nog slechter zijn uit gekomen. Ik vind echt gewoon dat het systeem niet helpt. (...) Ja, je moet beginnen met liefde en steun... dat is de basis. En niet iedereen heeft dat gehad. (...) Maar ik denk dat het belangrijkste is dat ze iemand hebben dat nooit opgeeft. (...) Want dat is wel wat de meeste mensen doen met iedereen. Ze geven u gewoon op omdat ze, ze zien niks nie meer in u, en dat is het erge, snapt ge. (...) Maar ze moeten ook geen, hoe noemt dat, ze moeten ook geen misbruik van u maken. Ze moeten niet denken van “O, wat ik ook doe, ze gaat daar altijd ...”. Nee, ge moet grenzen stellen maar ge moet er wel blijven staan. »

Het doet mij denken aan het *Geweldloos Verzet* van Haim Omer. Een methode die werd ontwikkeld vanuit het werken met kinderen met ernstige gedragsproblemen (Van Holen et al., 2019) waarbij liefdevol aanwezig blijven en eigen grenzen aanhouden, de pijlers zijn.

3.1.3.4.2. De jeugdpsychiatrie

Tenslotte is er nog het verhaal van *Naomie* (18 jaar). Reeds op jonge leeftijd woog haar rugzak te zwaar waardoor ze in de jeugdpsychiatrie terecht kwam. Het leven in de jeugdpsychiatrie viel wel mee. Maar als het ging over de moeilijkheden thuis, had ze het gevoel dat het hele pakketje bij haar werd gelegd:

«Daar waren we, denk ik maar, met zes ongeveer, ja, zes. En dat viel wel eigenlijk goed mee. Wij mochten daar, allé, wij hadden daar les en zo. De school was zelf in dat gebouw ook en al de dingen die dat wij hadden. Maar het was ook zo dan weer moeilijk omdat er dan weer over de thuissituatie werd gesproken en over de oplossingen die er waren. En ja, dat was echt zo van: “Ah ja, Naomie heeft alles gedaan dus Naomie heeft de schuld weeral op haar.” Omdat ja, dat was thuis zo. Naomie deed gewoon alles.»

De impact van dat traject op haar leven nu is nog altijd groot. Het is onfair om met deze bagage aan een eigen leven te moeten beginnen. Met een rugzak die haast te

zwaar is om te dragen. In plaats van een deel van die bagage te verlichten, gooide de jeugdpsychiatrie er alleen maar bagage bovenop:

«Goh, ik ben echt heel onzeker van mijn eigen omdat ik, ja, school is altijd mislukt geweest, dingen waar ik altijd naar toe gegaan ben, is mislukt geweest, in de hoop dat het geholpen zou hebben dat ik thuis terug zou kunnen blijven wonen, maar dat ging dan ook niet. En daardoor ben ik echt heel anders naar mijn eigen beginnen kijken van : “Ja, ge kunt het gewoon niet!”.»

3.2. Van jeugdhulp naar de volwassenheid

De overgang van de jeugdhulp naar de volwassenheid is geen geleidelijk proces van loskomen, maar eerder een sprong die men op een vastgelegde leeftijd moet maken. Het is een sprong in het onbekende waarbij veelal geen weg terug is.

In dit onderzoek bekijken we twee vormen van jeugdhulp die jongvolwassenen *tools* trachten mee te geven voor die sprong. Enerzijds bekijken we het studiewonen (n=6) en anderzijds de Gezinsbenaderende Werking (n=5).

3.2.1. Begeleid studiewonen: een springplank naar zelfstandigheid

Het studiewonen kan gezien worden als een tussenstap om zich beter voor te bereiden op de grote sprong. De rugzak die ze meedragen blijft in grote mate nog dezelfde. De verblijftijd is te kort om die al te kunnen verwerken. Ze worden wel begeleid bij zaken waar ze nog tegenaan lopen om het eigen leven te oriënteren. Eventuele belangrijke personen uit de context worden betrokken om op die manier een vangnet te hebben. Een eerste aanzet tot de sprong wordt samen gemaakt. De aangeboden hulp is als een springplank om de sprong wat kracht bij te zetten.

3.2.1.1. Studio 16: Samen de vleugels uitslaan

Studio 16 is er voor meisjes van 16 jaar tot 25 jaar uit de residentiële zorg. Voor hen (n=3) betekent Studio 16 vooral praktische ondersteuning:

« Wat ze hier doen is eigenlijk u helpen om op u eigen benen te staan, dus bijvoorbeeld, ge kunt niet zo goed koken, dan helpen ze u met koken. Of ge kunt niet, zowat, echt iets stoms, iets niet organiseren dan helpen ze u ook mee of met strijken, dan helpen ze u d' er mee. Zo is eigenlijk wel een beetje studio 16.»

(Nour, 18 jaar)

De participanten geven aan ook nood te hebben aan de aanmoediging. Na de vele wissels in hun verleden en gezien deze stap ook weer tijdelijk is, is er voorzichtig sprake van een vertrouwensband met de begeleiding. Authenticiteit speelt hier een belangrijke rol:

«Er zijn wel een paar mensen dat ik, allé, vertrouwen is veel gezegd, maar dat ik wel zo wat heb van, die begin ik toch al zo wat meer te vertrouwen. (...). Ondersteuning vooral. Dat ze d' er toch nog zijn voor als ge iets nodig hebt of als het effe niet gaat, dat ze d' er wel nog altijd zijn om te zeggen van: "Dat gaat u lukken, ge kunt dat doen", en zo.»

(Naomie, 18 jaar)

«Die zijn er echt wel voor u. Allé, mijn aanvaarding is niet met alle begeleiders, maar d' er zijn wel een paar begeleiders die er echt voor u zijn. Die echt zo luisteren naar u. Die echt wel zeggen van : "Ja, oké, ik ben er voor u". En als er dan iets is dan zijn ze er wel degelijk voor u. Bij sommigen zijn dat maar praatjes, maar deze begeleiders voeren dat wel uit, zal ik het zo zeggen.»

(Nour, 18 jaar)

Toch voel je ook het ongeduld van de jongvolwassene om op eigen benen te staan en eindelijk een eigen "thuis" op te bouwen, iets van zichzelf:

«Ja, ik heb zo het gevoel dat ik nu zo mijn vleugels moet uitslaan en richting de toekomst moet vliegen of zo (...). Ik heb onlangs gelezen dat iemand, ook uit de bijzondere jeugdzorg, denk ik, ja, die had een dak boven haar hoofd maar dat voelde niet aan als een thuis en ik heb dat gevoel hier nu ook wel een beetje. Ik zit hier nu twee jaar en ik heb het ook wel zo stilaan een beetje gehad en ik wil zo, ja, gaan werken aan waar ik echt thuis hoor. Of misschien zelf een thuis maken. Ja, zo een beetje.»

(Lina, 18 jaar)

3.2.1.2. Kaizen: een tijdelijk rustpunt om op adem te komen

Voor deze jongvolwassenen (n=3) was er dringend nood aan onderdak om te voorkomen dat ze in de thuisloosheid zouden belanden, of om hen uit die thuisloosheid te halen. Hun levensverhaal en de zware rugzak die ze daaraan overhouden, is soms zo beklijvend dat enkel een *single case study* er recht aan zou kunnen doen. Zij zijn opgegroeid in omstandigheden waar fysieke en emotionele verwaarlozing en geweld deel van uitmaakten en ze er veelal alleen voor stonden:

«Ja, ik stond helemaal alleen, helemaal alleen. Ik kon met niemand praten, met niemand! Ik wou eigenlijk gewoon dat ik iemand bij mij had gehad. (...). Dat hoopte ik eigenlijk... Maar jammer genoeg is dat niet gebeurd (lacht). En misschien als er iemand was dat vroeger daar was, dat die mij eigenlijk echt... dat ik niet in die traumatische syndroom was nu of...die gedachtes.»

(Sylvie, 20 jaar)

«Un être humain n'est pas un animal. Même un animal on le dresse, mais on le torture pas. Puisque un animal aussi reste sans la douleur. Et je me dis : "La douleur ne reste pas que physiquement". Moi, physiquement, quand j'étais petit, j'étais habitué. C'était devenu l'habitude. Si tu me tapes, je t'écoute plus. »

(Frédéric, 25 jaar)

Via verschillende kanalen worden ze door Kaizen opgevangen en krijgen ze nieuwe kansen om hun eigen leven op de rails te zetten. Kaizen wordt door de jongvolwassenen ervaren als een plek waar ze kunnen zelfstandig (leren) leven. Maar het geeft hen vooral rust om een eigen plek te hebben, weg van de spanningen en moeilijkheden van de thuissituatie:

« Maar het is echt wel goed om hier te zijn. Dat ik echt wat tijd nodig heb. Ik studeer hier veel beter. Ik ben innerlijk rustiger, meer op mijn gemak. Dus ja, ik ben echt wel blij dat ik hier terecht ben kunnen komen. (...) Ik denk dat dees wel een goede stap is voor mensen gelijk ons... Want dat hebben we wel nodig, denk ik»

(Hannah, 18 jaar)

« Stilte... dat zeker , stilte. Allé, hier is stiller dan bij mijn ouders thuis was, dat zeker. Tja, gewoon de stilte eigenlijk dat een beetje helpt. Ook wel om op rust te komen van wat... gewoon van alles eigenlijk.»

(Sylvie, 20 jaar)

Er is wel aandacht voor de rugzak van het verleden, maar de rustpauze die het project biedt, is te kort om die echt al te verwerken: na zes maanden, uiterlijk 1 jaar, is het de bedoeling dat de jongvolwassene een eigen woning heeft gevonden en de sprong maakt. Er kan wel al een aanzet gegeven worden:

« Allé, mijn begeleidster helpt mij heel hard. Ja, zonder haar ben ik niet naar een psycholoog gegaan voor dat allemaal . Dus... ja. (...) Nu ga ik en mijn begeleidster eigenlijk naar een psycholoog, om dat te verwerken eigenlijk (...) Ja, ik probeer ook die traumatische experiences weg te krijgen, natuurlijk, hé. Dat is ook wel de bedoeling ook.»

(Sylvie, 20 jaar)

De aanwezige begeleiding wordt in principe afgestemd op de korte termijn noden van de jongvolwassene. Er wordt voornamelijk praktische ondersteuning geboden. Een springplank, als het ware, om meer kansen te hebben bij de sprong. Samenleven is ook een aspect dat deze jongvolwassenen aanhalen. Ondanks het feit dat ieder zijn eigen studio heeft, geeft samenzijn ondersteuning. Activiteiten die de leefwereld een stukje verruimen, worden gewaardeerd:

«Dat is één keer om de twee weken of zo. Dan koken wij samen. Dat vind ik wel echt tof, dat wij koken samen, dat vind ik wel echt leuk. En dan komen er mensen vertellen. Gelijk na u waren er artiesten gekomen dat zo die kotjes van de lijn mogen graffiti en dat wouden ze met ons doen. Of gelijk vorige keer was er ne flik gekomen en die doen muurklimmen met jongeren. Dat ge dat doet als kick in plaats van andere dingen, snapt ge. Zo is dat wel vaak. (...). Dat vind ik wel goed.»

(Hannah, 18 jaar)

3.2.1.3. Opleiding als handvat voor de toekomst

Opleiding is een belangrijke *tool* om te slagen in het volwassen leven. Door veel (school)wissels, de moeilijkheden thuis en de rugzak die ze daardoor meedragen, verschuift bij velen het studeren naar de achtergrond:

« Maar ge komt als persoon en met uw mentale gezondheid wel op nummer één nog altijd. Want als het daar niet werkt gaat het ook niet ergens anders in het leven werken. (...) Alle, mijn diploma ga ik sowieso wel halen op de één of andere manier maar ik ga er sowieso meer tijd voor nodig hebben met alles wat er gebeurd is in het verleden.»

(Lina, 18 jaar)

De meesten (n=5) hebben op het moment van het gesprek, hun secundaire opleiding nog niet afgerond. Ondanks de moeilijkheden binnen het schoolsysteem, zijn ze wel gebeten om hun opleiding af te maken. De begeleiding van het studiwonen en andere jeugddiensten, gaan mee op zoek naar mogelijkheden:

«Nu vooral, waar ik mee bezig ben, is mijn examencommissie. (...) Ja, nu heb ik zoiets van: “Als ik dat kan bereiken, dan ben ik een stap verder dan voordien. Dus ja...(...) Ja, dat geeft mij wel een goed gevoel dat ik eindelijk verder kan gaan in de richting dat ik wil gaan. (...) Mijn IB is er nu mee bezig, dus zij gaat met mij naar Brussel gaan voor de infosessie en dan gaan we zien.»

(Naomie, 18 jaar)

«Et j’aimerais bien justement, moi je veux juste faire mes études et c’est un bachelor de trois ans, et une fois que j’ai fini, moi, je veux bien travailler. Mais c’est juste, quand j’ai entendu mon assistent dire: Non, peut-être on va pas accepter que tu vas étudier, que tu ailles travailler, je dis, c’est pas juste ! (...) Wie mij helpt is A. van JAC. Hij helpt met inschrijven voor mijn volgend school (...) maar ik wacht die antwoorden van sociaal huis.»

(Frédéric, 24 jaar)

3.2.1.4. Steunfiguren en netwerk na de sprong

Eens de sprong naar volwassenheid gemaakt, is een netwerk om op terug te vallen belangrijk. Uit dit onderzoek blijkt dat het netwerk van deze jongvolwassenen (n=6) eerder klein is. Ouders horen daar zelden bij:

« Et ma maman m’appelle une fois en ze zegt: “Ik hou van jou, mijn kind. Zo misschien volgende keer ik moet naar u bellen. Kom één keer in publieke plaats, zo, we gaan praten samen. Ik zeg: “Nee, is een beetje te laat voor mij. Omdat wanneer ik wil een moeder, je was niet bij mij”. Nu, ik ben alleen ik voor mijn leven, zo ik doe alles ik moet. »

(Frédéric, 24 jaar)

Jongvolwassenen beseffen dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor het onderhouden van zo'n steunnetwerk. De steun die ze kunnen krijgen hangt af van hun eigen kracht en inspanningen:

«Ja, ik kan altijd bij mensen terecht. Ja zeker. Maar dan moet je ook zelf ervoor zorgen dat het contact behouden wordt, snapt ge. (...). Maar als ge zoveel die voorstellen gaat weigeren dan gaat ge ook minder mee gevraagd worden en dan gaat ge ook minder belangrijke rol bij sommigen misschien gaan spelen. Dus ge moet wel zorgen dat dat contact op een bepaalde manier wel stand houdt. En dan kunt ge er van uitgaan dat er wel mensen zijn die u zullen helpen.»

(Lina, 18 jaar)

«Ja echt, ik mag echt blij zijn want echt niet iedereen heeft dat, snapt ge. Ik wil ook niet egocentrisch klinken, maar ik denk dat dat ook door mijn reputatie komt, snapt ge, want ik probeer nog steeds op het goede pad te blijven, desondanks. (...) Dat is echt niet egocentrisch bedoelt, maar dat is nu eenmaal wel zo. Dan gaan mensen u wel nog steeds blijven steunen, snapt ge. En als ge nu de andere kant opgaat is dat een beetje moeilijker dat ze u blijven steunen. Maar dat is wel jammer.»

(Hannah, 18 jaar)

Elke jongvolwassene heeft wel het gevoel dat er toch een paar mensen zijn bij wie ze kunnen aankloppen in nood:

«Maar dat geeft wel veel stress mee, ze! Ik moet mijn kot zelf regelen, mijn studiebeurs en zo. Da's wel veel en ik weet allemaal niet hoe dat werkt. Maar ik mag wel blij zijn dat ik goede mensen heb. Gelijk de ouders van mijn vriend zijn ook heel lief, en mevr B. gaat mij ook wel helpen. Dat vind ik wel, dat ik steeds op goede mensen kan rekenen.»

(Hannah, 18 jaar)

Het zijn mensen die de hulp voor jongeren in nood niet parkeren bij de jeugdzorg, maar hun voelsprietten gebruiken voor de hulp die zij kunnen betekenen. Zonder zulke mensen is de sprong – ondanks de springplank – voor velen wellicht te groot:

«Ja, dat is wel jammer dat niet iedereen zo een persoon heeft in hun leven want dan zouden ze ver komen. Dus ik ben wel gezegend op dat vlak...»

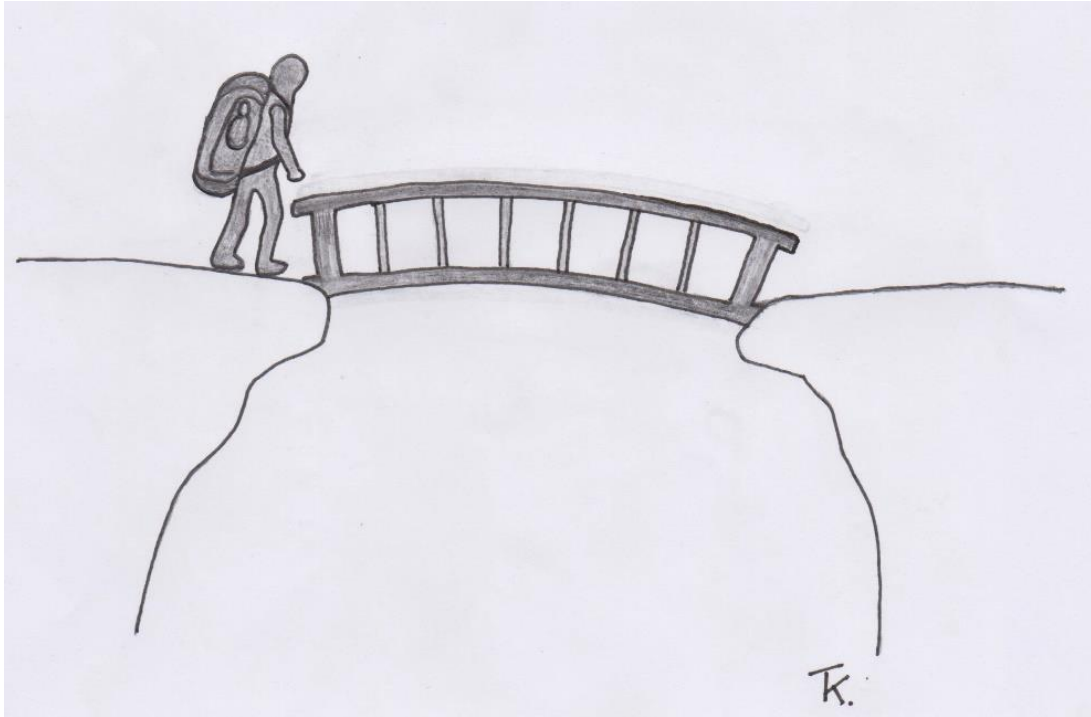
(Hannah, 18 jaar)

3.2.2. Gezinsbenaderende werking: een thuisgevoel

De gezinsbenaderende werking (GBW) tracht door stabiliteit en continuïteit in de hechting, een al te zware rugzak te voorkomen. Door verdere betrokkenheid na het traject, is de overgang eerder een loslaten in verbondenheid (Splingaer, 2014) waarbij het individu zich blijvend gesteund en omringd weet. Er wordt een brug gebouwd tussen de jeugdzorg en het verdere leven. Die bestaat vooral uit het persoonlijke engagement van de opvoeders.

«En ik probeer hen dat duidelijk te maken, maar zij lachen dat allemaal weg : “Maar Marijke, dat is normaal dat wij dat doen”. En dan denk ik : “Eigenlijk is dat niet normaal, want eigenlijk is dat u job en dat stopt wanneer de kinderen uit huis gaan...” »

(Marijke, 27 jaar)

Dit is momenteel het laatste gezin dat aan deze werking gestalte geeft. De jongvolwassenen die ik gesproken heb (n=5) wonen intussen allemaal zelfstandig en situeren zich in de leeftijdsgroep van 22 tot 27 jaar.

3.2.2.1. Een minder zware rugzak

De GBW gaat om een gezin waar permanent tot 6 kinderen uit de jeugdzorg opgenomen worden naast de eigen kinderen. Voor beide partners is dit hun hoofdberoep: zij zijn begeleiders van de jongeren die hier opgevangen worden. Daarnaast wordt de GBW ook ondersteund door een extra begeleider. Jongeren blijven hier tot aan het einde van hun traject in het gezin. De opvoeders, als ouders van het gezin, zijn continu aanwezig en de jongere groeit op in een huiselijke sfeer:

«En dat heeft mij wel een stuk rust gegeven in de gezinsbenaderende situatie. Dat ge daar echt wel deel van een gezin uitmaakt, een heel groot gezin, dat wel, hé, maar wel een gezin. En dat was voor mij van onschatbare waarde.»

(Marijke, 27 jaar)

«Ja... ik denk dat als ik hier naast (instelling) moest blijven wonen, ik zou dat niet hebben... Ik denk dat ik echt een hele andere kant was opgegaan in mijn leven. Ja, ik denk dat wel... (...) Ik ben nu de goeie kant opgegaan (...) Ja, omwille van die vertrouwenspersoon niet te hebben en nooit... ik denk dat ik ook nooit terecht zou kunnen met mijn problemen. Allé, ge kunt daar terecht, maar ik zou dat nooit durven omdat ge niet weet van: "Kan ik u vertrouwen of niet? Want het is hier elke dag iemand anders".»

(Inez, 22 jaar)

Een ander aspect is de **opvoeding** als een *veilige structuur* (Govaerts, 2016). Er zijn eveneens strenge regels die als duidelijk en consequent werden ervaren:

« Ik had... toen ik klein was, had ik iets... Ok, da's wel... ik had geld gestolen van mijn ouders. En toen zat ik nog hiernaast in de instelling. Maar daar werd dat nooit opgevolgd. En dan kwam ik hier en werd dat direct opgevolgd en zo en was het direct van : "Oké, ik weet waar het op staat en dit en dat". En dan zo proberen toch liegen van : "Nee, ik heb dat gevonden op straat" en dit en dat. Ik heb dat snel ontdekt dat ik dat niet moest doen (lacht). »

(Inez, 22 jaar)

Daarnaast is er de aandacht voor *persoonlijke vorming*: het versterken van de eigen mogelijkheden en het ontwikkelen van sociale vaardigheden:

« Vooral ook dat je moet blijven proberen, dat hebben ze hier ook bij gebracht. Want ik gaf veel te rap op, ook bij huiswerken zo. En zeiden ze toch: "Ja, maar ge moet blijven oefenen, tot dat ge het kunt!". Ze hebben hier ook voor gezorgd dat ik sociaal contacten heb gelegd. Bijvoorbeeld, wij zijn verplicht... allé, verplicht... groot woord, maar we hebben Chiro gedaan. Eigenlijk voor meer sociaal contacten uit te bouwen. En ik heb ook leiding geweest. En dan animator met kinderen op speelplein. Dat heb ik eigenlijk allemaal aan hun te danken dat ik zo die opleidingen heb mogen volgen. »

(Annie, 26 jaar)

Opvoeding vindt plaats in de vertrouwensrelatie tussen opvoeder en de jongere, waarbij de opvoeder een klimaat creëert waarin de jongere ontplooiingskansen krijgt (Ter Horst, 1980). Continuïteit in hechting maakt deze vertrouwensband mogelijk:

«Want in het begin, ik was echt gene prater. Ik zei niks. En ja, door dat ik hier woonde, ja, moeke sleurt dat uit u, hé. Die stopt niet tot dat ze het weet. Dus ja, op den duur begint ge wel te praten en dan snapt ge ook dat dat wel is om u te helpen en niet om u ... eigenlijk te kloten.»

(Elke, 22 jaar)

« Dat heeft heel veel ruzie en heel veel voeten in de aarde gehad ... om dat vertrouwen te krijgen en... te aanvaarden vooral ook, denk ik (...) Ik besef dat ik die heel moeilijk en grijze haren bezorgd heb. Maar hun doorzettingsvermogen op dat vlak heeft toch wel gemaakt dat ik nu wel kan vertrouwen.»

(Marijke, 27 jaar)

3.2.2.2. Een brug naar de toekomst

Gewoonlijk gaan jongvolwassenen pas het huis uit wanneer ze een partner hebben gevonden waarmee ze willen samen wonen. Hier is het de jeugdzorg die hen de deur uit duwt. Vaak gaan ze dan eerst alleen wonen. Jongvolwassenen uit GBW vertellen over de ambiguïteit tussen vrijheid en eenzaamheid:

« Ge zegt altijd: ik ga niet wenen als ik het huis uitga. Maar ik heb toch tranen gelaten op het moment dat ik de schuifdeur van de auto moest dichtdoen. (...) Maar dat was zo wel efkes van: ja... oké... ge zijt alleen. Langs den andere kant: ge hebt KEI veel vrijheid. Dus, ge moogt in de zetel studeren. Ge moogt... languit liggen... D' er was niemand die zaagde van: "Kind, kruipt uw bed in, want ge zijt te laat op"... De dinget die iedereen meemaakt als ze alleen wonen. (...) ik wist dat dat er zat aan te komen... ik had die impact misschien wat... kleiner verwacht, denk ik? ... Ja, ik heb mij wel in die 3 jaar soms... soms wel wat eenzaam gevoeld, hoor.»

(Marijke, 27 jaar)

Er wordt samen naar een woonplaats gezocht. De thuisbegeleiding die jongeren na de jeugdzorg kunnen aanvragen wordt opgenomen door de extra begeleidster van de GBW. Op die manier is er al een vertrouwensband met de jongvolwassenen en loopt de continuïteit in de zorg door:

«Ja, ik ben... op 20 jarige leeftijd moest ik alleen gaan wonen. Ik werkte, dus ja, dat moest sowieso. Euh, en dat ging wel. En ik had in het begin ook zo wel L. dat mij begeleidde met zo, als ik een probleem had met hoe dat ik met mijn geld moest spenderen of zo, of dingens gaan halen of meubels. Dat ben ik wel met moeke en vake... met moeke vooral gaan halen en gaan shoppen, dus. Ja, heel mijn inboedel van mijn appartement. En ik heb ook heel veel gekregen. Maar ja, voor al financiële gebeuren dan werd ik wel geholpen door L.. Maar dat is eigenlijk heel kort geweest omdat ik het zelf redelijk oké vond en dat ik het wel oké kon. Maar voor met mijn belastingbrieven en zo in te vullen ben ik dan wel effekes terug moeten keren van: dat snap ik niet en dan helpen die mij wel. Dus als ik nu nog een vraag heb, op zich kan ik nog altijd wel terug...»

(Elke, 22 jaar)

De jongvolwassenen geven echter allemaal aan dat naar hun gevoel de steun vanuit de GBW nooit gestopt is. Ze duiden de begeleidende ouders van het gezin aan als de eerste steunfiguren waar ze naartoe gaan wanneer ze hulp nodig hebben:

«Ik denk dat ik heel snel bij Moeke en Vake terug ga staan. Dan zijn toch echt de enigste personen dat ik echt goed kan vertrouwen (...) Ja, voor mij zijn dat gewoon echt mijn ouders. Die hebben mij de grootste tijd van mijn leven opgevoed. Die waren d'er... Allé, die zijn er nog altijd voor mij. Als er iets is of zo, ik kan altijd aan de deur komen bellen en zeggen van, allé bij manier van spreken : "Ik heb geen brood meer, mag ik een brood hier?" Ik kan hier met alles terecht.»

(Inez, 22 jaar)

De opvoedingsrelatie die de jongeren ervaren in dit gezin gaat om méér dan enkel een vertrouwensband, maar om een persoonlijke betrokkenheid die kwetsbaar is:

«Allé, ik ben daar (instelling) ook weggelopen en zo. Hier, ik zou dat nooit gedurfd hebben om weg te lopen. Omdat ge weet van... hier... allé, daar had ik niemand dat ik kon kwetsen. Ik had daar geen band met iemand. En hier had ik zoiets: "Ok, moeke en vake, die zijn er voor mij. Die zien mij graag. Ik ga die kwetsen als ik hier ga weglopen". Zo was dat dan.»

(Inez, 22 jaar)

Bij de opvoeding draait het in hoofdzaak immers niet om expertise en professionaliteit, maar om onvoorwaardelijke liefde (Drion, 2019).

3.2.2.3. Contactbegeleiding vanuit de GBW

Ook al groeien jongeren hier op in een stabiele gezinssituatie, de loyaliteit naar de ouders bemoeilijkt soms het aarden in het gezin van de GBW:

«Ik denk dat ik op dat moment soms echt rot was. Dat ik dat echt ambetant vond om hier te wonen en dat ik niet bij mijn ouders zat. Maar achteraf gezien denkt ge echt van ja, dat was de enige optie en beter heb ik het niet kunnen treffen dan hier.»

(Elke, 22 jaar)

Naast de begeleiding van de jongeren, neemt GBW ook de contextbegeleiding op. Er wordt gestreefd om een zo goed mogelijke relatie op te bouwen tussen de jongere en de biologische ouders.

«Ja, want, allé, dat blijven wel u ouders, dus. Ja, dat vind ik wel belangrijk, dat de kinderen dan echt hun ouders kunnen blijven zien.»

(Christian, 23 jaar)

Hun ouders zijn echter niet altijd bereid of capabel om hun levensstijl te veranderen. Het verschil tussen de veilige, stabiele GBW en de problematische thuissituatie wordt dan groot, waardoor de jongere zelf beslist om het contact met de ouders te minderen of stop te zetten:

«Ja, da's gewoon van het moment dat ik daar was: "Kom, we gaan naar het café!" Dus dat deed ze elke keer als ik naar daar ging. En ik moest eigenlijk maar gehoorzamen van haar. En op de duur heb ik moeten zeggen van: "Nee, want ik doe dat niet graag. Ik wil niet de hele dag op café zitten". (...) Ja, maar ik heb zo pas leren verzetten rond mijn veertien of vijftien. Daarvoor niet. Daarvoor durfde ik dat niet. Dus dan huppelde ik maar mee, om het zo te zeggen.»

(Annie, 26 jaar)

Als we naar het contact met de ouders kijken na de jeugdzorg, zien we dat deze jongvolwassenen eerder uit loyaliteit contact houden, dan om er steun bij te vinden:

«En nu is het contact met mijn ouders zo van, als ik het wil dan heb ik daar contact mee. (...). En als ik een probleem heb ga ik ook vooral niet naar hun. Maar het blijven ook altijd wel mijn ouders, dus het is niet dat ik kan...»

(Elke, 22 jaar)

3.2.2.4. Schoolparcours en studies

De jongvolwassenen uit GBW hebben bijna allemaal (n=4) hun secundair diploma behaald, ook al was dat met hun eigen rugzak soms moeilijk. Ze ervoeren steun vanuit het gezin en vanuit de school, die veelal vertrouwd was met de GBW:

«Ik had wel sommige moeilijk jaren. Ik denk vooral het vierde middelbaar was echt een heel moeilijk en zwaar jaar. Dan kwam er heel veel terug boven van wat er vroeger allemaal gebeurd is thuis en dat was toch wel terug een slag in mijn gezicht. (...) Maar ik ben dan hier goed opgevangen geweest en op school ben ik wel redelijk goed opgevangen geweest. Ik had een goede klastitularis die dan alles wel redelijk goed wist van wat er met mij hier rond gebeurde.»

(Elke, 22 jaar)

Slechts één jongvolwassene uit de GBW behaalde hogere studies. Het grote pijnpunt om hogere studies te halen, is de leeftijd waarop jongeren uit de jeugdzorg moeten overgaan naar zelfstandig wonen:

«Als ge op 20 alleen moet gaan wonen, dan zegt ge eigenlijk: ge kunt niet verder studeren. Als ge niet de achterban hebt gelijk dat ik gehad heb, en... ne partner dat u steunt, ne... (euh)... moeke en vake

dat u steunen - allé, niet financieel, maar op.. op... op mentaal vlak: van 'komaan Marijke, blokt en.. en.. werkt ervoor!' - dan kunt ge dat niet alleen. (...) Met dan te zeggen '20 jaar' zegt ge eigenlijk al: doe maar een beroep ... ga maar naar 't beroeps en doe maar een beroep. Leert een beroep dat ge direct aan de slag kunt. En dat is talenten indijking van de kinderen, denk ik.»

(Marijke 27 jaar)

Avondonderwijs of tweedekansonderwijs is dan een manier waarop (verdere) studies behaald kunnen worden:

« Ja, en daardoor had ik ook mijn diploma niet maar wel mijn getuigschrift. Dus ik ben eigenlijk nu bezig, terug aan het studeren. Zorgkundige dan en dan ineens ook voor secundair diploma. Omdat ge dat daar, bij dat volwassenen onderwijs, soort van tweedekans onderwijs, daar kunt ge dat ineens bij die opleiding volgen.»

(Annie, 26 jaar)

3.3. De toekomst

“Nieuw hoofdstuk, draagkracht, we kunnen dees, go!”

Nu we mee gewandeld hebben doorheen het parcours van deze jonge mensen, is de vraag wat ze nu in handen hebben om hun toekomst te maken. Naast de impact van het verleden, merk ik veerkracht, dromen en zoeken naar betekenis om die rugzak los te laten.

3.3.1. Impact van het verleden

De moeilijkheden thuis en het parcours doorheen de jeugdzorg heeft ook nu nog een grote impact op hun leven. Het verleden is nog niet verwerkt:

«Bij mij is het letterlijk: Vallen en opstaan tot als ge uw evenwicht vindt. Ik heb echt van die momenten dat ik het allemaal niet meer zie zitten, dat ik een week gelijk niet buiten kom, en dat ik depri ben. En dan zijn er andere dat ik denk van “OK, het gaat gaan”, snapt ge. Ik denk dat het momenteel zo ups en downs ga zijn tot als ik later mijn evenwicht heb.»

(Hannah, Kaizen, 18 jaar)

Enkele jongvolwassenen (n=3) geven aan dat ze door hun verleden een hardheid hebben opgebouwd die hen nu soms in de weg staat :

« Ik ben soms heel hard terwijl ik dat niet bedoel. Maar ja, vroeger thuis moest ge heel hard zijn of ja, ge kreeg een slag of er gebeurde andere dingen. ... dat was... ja, ge moest daar... En dat is soms... soms ben ik iets te hard naar andere mensen toe en dan snap ik dat niet zo goed en dan denk ik ja

sorry, zo bedoel ik het niet. Maar toch gebeurt het en als het gebeurd is, is het te laat hé. (...) Zo ja, nieuwe mensen leren kennen vind ik redelijk moeilijk »

(Elke, GBW, 22 jaar)

Een deel (n=2) geeft daarbij aan nog zwaar te lijden onder de impact van wat er in het verleden gebeurd is. In die mate dat het voorlopig nog de overgang naar het volwassen leven in de weg staat :

« Omdat ik kan dat niet ergens een plaats geven... Hoe moet ik dat uitleggen? Ik kan dat niet zo zeggen van, nu is het gedaan, nu moet ik er mij over zetten. Dat gaat gewoon niet. Dat is nog altijd een deel dat ik van mijn eigen mis en zo. En ook, ja, dat heeft gevolgen waarom dat ik hier nu zit ook. Omdat het thuis anders is gelopen.»

(Naomie, Studio16, 18 jaar)

3.3.2. Veerkracht en identiteit

Even kenmerkend als de rugzak die ze allemaal meedragen, is ook de veerkracht waarmee deze jonge mensen het hoofd bieden aan de moeilijkheden die ze (zijn) tegen(ge)komen. Gezien het turbulente levenspad van de meesten onder hen, is dit op zijn minst impressionant te noemen:

«Ook omdat ik veel meegemaakt heb. (...) Maar... ik heb het overleefd. Dat is iets goed. Want, veel zeggen dat tegen mij, van dat is ongelofelijk dat jij dat overleefd hebt. Voor mij is dat ook by the way! Dat ik dat ongelofelijk vind dat ik dat overleefd heb. Nu zie ik dat (...) en dan denk ik gewoon van, ja, je moet verder gaan.»

(Sylvie, Kaizen, 20 jaar)

Het verleden determineert je niet, maar heeft je wel gebracht tot waar je nu bent. Op die manier maakt het deel uit van je identiteit (Verhaeghe, 2012). Alles wat deze jonge mensen meegemaakt hebben, heeft hen tot de persoon gemaakt die ze nu zijn:

«Ik heb geen gemakkelijk pad gehad hè. En.. en ik heb geen gemakkelijke jeugd gehad en.. allemaal niet. Ma.. had het niet zo geweest, dan had ik ook niet gestaan waar ik nu stond. En ben daar sterker uit geworden. Moet dat allemaal gebeuren om sterk te worden? Nee.. dat heb ik ook niet... Allé, dat.. daar stel ik mij ook nog veel vragen over.. van : “Waarom, waarom ik altijd? Of... waarom is dat altijd bij mij geweest? Of... wanneer stopt het ne keer hè.”... Maar het heeft mij wel.. de persoon gemaakt, die ik nu ben. »

(Marijke, GBW, 27 jaar)

Jongvolwassenen geven daarbij ook aan dat ze trots zijn op wie ze zijn geworden :

« Ik bedoel, ik mag echt trots zijn op mijn eigen. Ik mag trots zijn op mijn eigen dat ik nog steeds , want ik heb ook nog nooit drugs gedaan of drankproblemen, snapt ge. En ik ben er echt wel trots op dat nooit heb gedaan, en dat ik studeer en dat ik probeer goed te blijven. Als ge zo veel van die dingens meemaakt staat ge ook wel sterk ik uw schoenen.»

(Hannah, Kaizen, 18 jaar)

3.3.3. Generativiteit en dromen van een eigen gezin

In de vroege volwassenheid zijn relaties en intimiteit volop aan de orde (Erikson, 1977). Ook bij deze jonge mensen, al blijkt deze ontwikkelingstaak voor sommigen minder vanzelfsprekend omwille van wat er in het verleden is gebeurd:

«Ja, ik vind het heel moeilijk om nieuwe relaties..., en dat vind ik dan heel jammer. Want ja, ge wilt vaak mensen leren kennen en ge wilt... ook naar een relatie toe in de toekomst opbouwen en daar heb ik het dan soms wel moeilijk mee. Maar ja, het verleden is het verleden en ik kan het niet veranderen, hé. Ik moet gewoon verder met mijn leven en ik ga gewoon vooruit, hé. Ge kunt soms wel eens terug stil staan bij wat er toen is gebeurd maar het gaat niet veel helpen, hé. »

(Elke, GBW, 22 jaar)

Andere jongvolwassenen (n=4) hebben een vaste partner waarmee ze (gaan) samenwonen. Ze geven aan steun te vinden bij hun partner:

« Omdat ge gewoon die zekerheid hebt dat ... hij ziet mij wel echt graag en, allé, zeg nooit nooit, maar voorlopig gaan wij daar nog wel van uit dat dat voor eeuwig is en... eeuwig heb ik nodig, denk ik. »

(Marijke, GBW, 27 jaar)

Jongvolwassenen hebben het ook over een eigen gezin. Daarbij wil men vermijden dat de eigen kinderen hetzelfde meemaken als wat ze zelf hebben meegemaakt:

« Ik wil dat mijn kinderen wel het gevoel krijgen dat ze vanaf punt A ... weten dat ze graag gezien zijn en dat ze gewenst zijn en dat ze.. allé ja... dat ze ... deel uitmaken van een warm gezin. En ook.. ik ga er alles aan doen, àlles aan doen om dat altijd te proberen en bewaken dat dat zo is (...) Maar voor mij betekent dat.. ja... heel veel wel, denk ik. Van zo een eigen gezin te kunnen maken; om het geluk te geven aan kinderen. Aan mijn kinderen, in een jeugd... dat ik bepaalde momenten gemist heb. Ik denk dat dat van onschatbare waarde is om te kunnen meegeven. »

(Marijke, GBW, 27 jaar)

Deze ambitie wordt echter overschaduwd door twijfels en ambigue gevoelens rond ouderschap, die sommige jongvolwassenen meedragen vanuit hun verleden:

« Ik zou héél graag een gezin hebben, maar ik heb de schrik, omdat... ik heb dat heel vaak al gezegd tegen moeke en tegen mijn vriend en zo... als ik een kind heb en die zien gewoon al dat mijn ouders de grootouders zijn, heb ik al schrik dat dat wordt afgepakt van mij. Allé, dat dat zo ook in een instelling wordt geplaatst en dat die gewoon zien van : "Ah, die mensen zijn de grootouders van dat kind. Dat is niet te vertrouwen." (...) Moeke zei dat dat niet is, hé, maar dat blijft zo toch ergens in mij zitten om dat zo lang mogelijk uit te stellen. Allé, ik wil dat heel graag maar ergens zit de schrik wel... »

(Inez, GBW, 22 jaar)

Generativiteit in de midden volwassenheid verwijst ook naar de zorg voor de volgende generatie en het verlangen om iets voort te brengen dat ons overleeft (Erikson, 1977).

Enkele jongvolwassenen (n=4) zijn hier al mee bezig:

« Maar zo meer het idee van, als ik dan in de zorg werk dan wil ik zo iets van mijn eigen. Zo iets kunnen oprichten en dat dat dan na mijn dood nog bestaat. Zo dat meer, dat idee van er zijn weer mensen geholpen en er is een nieuw project ontstaan. »

(Annie, GBW, 26 jaar)

3.3.4. Betekenis van een narratief

Deze jonge mensen zijn ook op zoek naar de betekenis van hun levensverhaal. Op die manier willen ze een plaats kunnen geven aan wat er in hun rugzak zit. Dit sluit nauw aan bij de narratieve benadering of *Storytelling* (Breuer, 2004). Iedere mens geeft betekenis aan zijn leven door herinneringen te reconstrueren in verhalen. Naarmate we andere levenservaringen opdoen, gaan we ze anders kaderen, anders interpreteren en anders vertellen. Door het vertellen en hervertellen van ons verhaal, geven wij betekenis en daardoor kan het vertellen van ons verhaal helpen in een transitieproces (*Sermijn & Loots, 2015*). Het was bijzonder om te ontdekken hoe een aantal jongvolwassenen (n=4) heel expliciet bezig zijn met de reconstructie van hun narratief:

«En er zijn nog altijd vragen over het verleden onbeantwoord. En daarmee dat ge juist zoveel gaat nadenken, hé. Hoe is uw... Want gewone ouders kunnen gemakkelijk foto's bij elkaar leggen en bij een familiefeest bespreken maar... ja, van de eerste drie jaar van mijn leven zijn er niet eens bijna foto's van mij gemaakt geweest, omdat het toen al niet zo goed liep thuis. Dus ja, wat is er toen gebeurd? Hoe is mijn leven gestart? Heel veel vragen over ... Allé, nog altijd hé. Daarmee, als ge zo snel van elkaar gescheiden wordt, kun je ook moeilijk... Nu zou ik bij al die mensen apart eens moeten rondgaan en vragen, hoe zat ik toen in mekaar en wat deed ik goed, wat deed ik niet goed? »

(Lina, 18 jaar)

Het is niet voldoende om het eigen verhaal zelf te reconstrueren, maar minstens even belangrijk is om het eigen verhaal te laten vertellen door anderen:

« Jaja, dat is een plan eigenlijk. Via mijn individuele begeleider (...) die zou graag met mij een boek schrijven en eerst bij al die mensen apart langs gaan en die vragen te stellen. De vragen die ik heb, de vragen die zij misschien nog hebben, en dat in een boek te gieten. Maar niet om aan de buitenwereld... Allé, met mijn dichte familie en mijn kennissen, dan kan dat misschien wel gedeeld worden. Maar dat ik zo iets heb van mijn eigen. Dat ik mee ben met mijn eigen verhaal. Allé, dat ik een deel van mijn onbeantwoorde dingen en het deel dat daar zo hard mee bezig is eindelijk kan verlost worden of zo. »

(Lina, 18 jaar)

Het vertellen van het eigen narratief en de manier waarop men het vertelt, kan ook therapeutische waarde hebben (Breuer, 2004). In het kader van dit onderzoek neem ik de rol aan van onderzoeker, niet deze van therapeut. Maar toch kan het vertellen van het eigen levensverhaal een soort catharsis of opluchting teweeg brengen:

«Et quant-à moi, je trouve euh... je trouve que je suis un peu aussi dispersé puisque j'arrive plus à mettre mes idées au clair et je me dis juste : « Pour évacuer tout ça, souvent quand j'en parle, ça m'aide beaucoup ». Puisque le fait juste que j'ai changé avec vous ça va m'aider (...) Ik voel nu beter omdat ik heb ook gepraat over mijn moeder en da... dat maakt mij een beetje slecht maar euh nu is euh, ik voel beter. (...) Euh, ik was heel blij, dat euh da's niet heel de tijd zo ik praat ... parler à propos de moi, et euh... ça m' a... ça m' a fait du bien en tout cas. Ça me libère un peu, que ce soit mentalement, et euh ... à l'intérieur.»

(Frédéric, 25 jaar)

3.4. Aanbevelingen voor de jeugdhulpzorg

Welke hulp ontbrak er? En wat had ertoe kunnen bijdragen dat die rugzak iets minder zwaar zou aanvoelen of de sprong naar volwassenheid minder onzeker? Enkele topics kwamen hierbij naar voor.

3.4.1. Continuïteit

Het gebrek aan continuïteit in de jeugdzorg kwam eerder al aan bod. Toch is het iets wat jongvolwassenen nog eens expliciet aangeven wanneer ze verbeterpunten aankaarten:

« Ik denk, het zo... het overplaatsen van de ene naar de andere instelling vind ik dat ze eigenlijk zo moeten zeggen van : “Oké, gij gaat naar die instelling en dat is voor de rest van uw tijd dat ge hier zou moeten zitten.” Zoals, ja, ik ben hier van mijn 12 tot mijn 20 geweest. Ik vond dat goed dat ik mijn puberteit hier heb gedaan want daarvoor moest ik altijd van het ene naar het andere en dat was gewoon heel verwarrend voor mijzelf. Ik vind dat ze dat moeten aanpassen. Dat er meer stabiliteit is. »

(Inez, GBW, 22 jaar)

3.4.2. Moratorium: tijd en ruimte krijgen om volwassen te worden

Wanneer de jeugdzorg stopt, is men verplicht om op eigen benen te staan, ongeacht de situatie op dat moment. Dat betekent: heel snel volwassen worden mét een zware rugzak. Tijd en ruimte ontbreken om op eigen tempo een weg te banen:

« Enerzijds, ik wil nog totaal niet overstappen naar die fase, maar ja, je kunt niet altijd blijven zitten in de fase waarin ik nu zit, hé, allé, om zo te zeggen. Ik heb zo wat schrik van, als ik de overgang maak naar volwassenheid, dat ik dan gewoon voor alles alleen sta... en dat is wat ik nog niet wil. »

(Naomie, Studio16, 18 jaar)

« Bij mij was dat zo, boem, 20 en ge moet weg, hé. Dat was geen... ik kan daar niet tegen vechten, hé. Ik kan niet zeggen van : Ik ga toch gewoon blijven want... het systeem zegt dat het niet kan, dus... »

(Elke, GBW, 22 jaar)

Dat contrast met leeftijdsgenoten zorgt er ook voor dat aansluiting bij peers of participeren aan leeftijdsgebonden activiteiten, niet altijd gemakkelijk is:

« Ja, ik merk dat wel. Dan zeggen die van: “Wilde gij iets mee komen drinken of uitgaan of zo”. Dan zeg ik : “Ja, nee, sorry, ik moet mijn geld sparen”. “Hoe, u geld ? Gij werkt toch? Dus ge kunt u geld toch opdoen?”. Ik zeg: “Ja, maar ik moet ook huur betalen en eten kopen en rekeningen betalen”. “Ja, dat kost toch niet zoveel?”. Ja, dan antwoord ik, hé. Dan is dat van: “Ja, gij woont thuis, gij moet geen geld opdoen. Gij hébt het geld”. Daar merk ik het zo fel. (...) Ja, ik had dat ook héél graag gewild, hé. Maar ja, dan komt ge de realiteit tegen. »

(Inez, GBW, 22 jaar)

Ook op financieel vlak is er weinig ruimte om zich voor te bereiden op het volwassen leven. Dat maakt het extra knokken om er te geraken:

«Ik heb hier nog een maand of twee, denk ik, zelf met mijn leefloongeld moeten proberen rondkomen. (...). Dus dat was zo een beetje zien van ja, ik moet die huishuur betalen, ik moet zien dat ik kan eten... Dus dat is echt zo tellen van wat dat ik uitgeef, wat dat ik niet uitgeef. (...) Maar ik ben wel blij dat ik daar van af ben, van dat leefloon want... dat lukt niet, zenne, met een leefloon»

(Christian, 23 jaar)

« Euh, uw verzekering... ja, iedereen zet dat op hun ouders hun verzekering. Ja, bij mij komt dat gewoon los op mijn schouders nog eens terecht en dat is financieel toch wel... ik heb de eerste keer toch 1400 euro moeten betalen. Dat ge zo weet dat mijn collega zo 300 soms betaalt. Dat ik dan denk: "Echt, daar kan ik alleen maar van dromen op dit moment!". Want dat is echt, ik spaar bijna een heel jaar lang om dat alleen maar te kunnen betalen. »

(Elke, GBW, 22 jaar)

3.4.3. Afspraken met ouders

Contact met de biologische ouders wordt belangrijk gevonden. Toch geeft men aan dat het ook voor verwarring zorgde. Een interessant voorstel is om het kind eerst tijd te geven om het te laten aarden in de nieuwe situatie:

« Pakt nu bijvoorbeeld bij mij thuis, die zagen nooit naar u om. En dan komt ge op weekend en dan zijn die ineens poeslief en zo. En anders is het altijd ambras, snapt ge. En als ge dan in dat weekend juist poeslief zijt, dan denkt ge als kind ook van: "Ah ja, ik wil terug bij mijn ouders gaan wonen". En dan gaan die het uithangen in dat gezin omdat die daar dan zagezegd weg zouden kunnen. (...). Dus ik denk wel dat als ge bijvoorbeeld in internaat of pleeggezin zit, dat die zouden moeten kunnen vragen, bijvoorbeeld, het eerste jaar of het eerste half jaar, dat die niet naar hun ouders gaan. Want als ge daar maandag binnen komt en ge kunt vrijdag al naar huis... Ja, dat gezin of dat internaat kan u niet ... allé, niet kneden naar hun doen eigenlijk. Ge moet eerst een beetje de regels van dat gezin kennen, want anders is het die regels en dan de regels van thuis en dan altijd zo, dus... Dat is echt ingewikkeld voor een kind, denk ik. »

(Christian, GBW, 23 jaar)

3.4.4. Rol van de psycholoog: rugzak verwerken?

Gezien de rugzak die iedere jongvolwassene vanuit zijn parcours meedraagt, lijkt therapeutische begeleiding aangewezen. De meningen daarover zijn verdeeld. Vooral de ervaringen als kind waren eerder negatief. De manier waarop zij de kindgerichte methodieken ervoeren, nodigt uit tot reflectie:

« Neen, ge neemt zoiets niet serieus, dat moet ik nu heel eerlijk zeggen. Als gij dat nu zou doen, ge zou dat ook niet serieus nemen. Dat was niet iets om serieus te nemen. (...) Nee, dan moest ik ook nog zien van, dan hadden ze allemaal spellekes en dan moest ik aanwijzen wie wie was. En aan de hand daarvan dan kijken ze zo naar die poppetje van : "Die poppetje kijkt wa een beetje boos, waarom heb gij die bijvoorbeeld u vader gegeven? Of waarom hebt gij die aangewezen als u moeder?". Zo van die rare dingens (lacht). Ik vind dat echt raar, echt raar, jong. »

(Nour, Studio16, 18 jaar)

Ook stelt de vraag zich of het kind er eigenlijk al aan toe is om die rugzak te verwerken. Als een kind (nog) geen hulpvraag heeft, riskeert het misschien wel een trauma op zich te worden:

« Maar dat was gewoon niks voor ... dat was geen vraag van mij uit (...) Nu wel, hé. Nu vind ik dat tof, hé, om effe mijn hart te luchten. Maar als kind... En die lieten mij altijd wenen. En misschien dat dat goed is, hé, ik weet dat niet, misschien dat ge uw emoties zo leert kennen. Ik vond het niet leuk om als kind ergens naar toe te gaan waar ge het eigenlijk niet naar uw zin had. »

(Lina, Studio16, 18 jaar)

Soms kan een kinderpsycholoog echter wel uitkomst bieden waar de opvoeders stoten op een probleem dat aansleept:

« Ja, ik denk dat als ik nooit naar een psycholoog was geweest dat ik ook niet zover had nagedacht over... dat ik echt het verleden niet had verwerkt. Dat was eigenlijk vooral om dat een plaats te kunnen geven. Omdat het met moeke en vake niet echt ging. Want zij konden mij daar niet bij helpen en dan moest ik wel externe hulp krijgen van iemand anders... (...) Vooral dat ik dat een plaats kon geven en dat ik daar niet zat over te piekeren in mijn bed. Dat is eigenlijk het grootste probleem geweest eigenlijk, mijn korte nachten. »

(Elke, GBW, 22 jaar)

3.4.5. Wat is goed volwassen leven?

Een deel van de onderzoeksvraag betreft het bereiken van een goed volwassen leven. Wat verstaan deze jonge mensen onder een goed volwassen leven? Hun rugzak verwerken en een zachte landing maken in het volwassen leven zodat dromen realiteit kunnen worden:

« Eigenlijk, gewoon een gezond leven eigenlijk. Dat wil ik eigenlijk het meest eigenlijk. Dat boeit mij niet over weet je, van alles en nog wat. Maar ik wil gewoon een gezond leven hebben. (...). Ook van die traumatische dingens, ik wil dat weg hebben. Ik wil dat een plaats voor geven. »

(Sylvie, Kaizen, 20 jaar)

« Heel veel! Ik wil bereiken dat ik mijn diploma heb. Dat ik gestudeerd heb voor wat ik eigenlijk wil, dus verpleegkundige of kinderverzorging. Dat ik werk. Dat ik alleen woon of eventueel, normaal gezien moet ik terug naar huis... Alleen wonen of terug thuis wonen, maar dat is ... dat gaat niet lukken, denk ik... Dus alleen wonen. Wat dat ne normale mens doet in het leven, hé: trouwen, kindjes,... Da's zo voor helemaal later, maar ik denk gewoon verder. Dus dat werken... dat is wat dat ge moet doen, hé, op deze wereld. Ge moet werken en zien dat ge u correct aan de regels houdt... »

(Nour, Studio16, 18 jaar)

« Dat ge met uw mentale of met uw problemen, mentale zorgen ergens terecht kunt. Dan kunt ge een goed... Allé, dat ge daar geen taboe over maakt en dat ge u wel laat helpen als er iets aan de hand is. Dat zeker. Dat ge... ja, dat vooral. Ja, en dat ge gewoon een weg uit slaat waar ge allang over droomt of juist niet over durft te dromen, zoiets... »

(Lina, Studio16, 18 jaar)

3.5. Conclusie

Het doel van dit onderzoek was inzicht te krijgen in de beleving van de overgang van de jeugdzorg naar volwassenheid met een focus op de handvaten die hierbij al dan niet aangereikt worden. Hiervoor stelden we de verhalen van 11 jongvolwassenen uit de jeugdzorg centraal om dit onderwerp te belichten vanuit hun perspectief en beleving. We kozen voor narratieve interviews om vanuit een exploratieve intentie, aandacht te hebben voor de nuances in de levensverhalen die verloren zouden gaan in vragenlijsten en (semi-)gestructureerde interviews. Evenals voorgaand onderzoek vonden we dat jongeren uit de jeugdzorg worden geconfronteerd met een veel te snelle en bruske overgang omdat een moratorium en ondersteunend netwerk vrijwel ontbreekt (Van Audenhove & Vander Laenen, 2010; Van Audenhove, 2016; Luyten, 2017; Troch, 2017). Het is een grote sprong in het onbekende. Bovendien dragen deze jongvolwassenen een veel te zware rugzak mee uit het verleden, waar een moeilijke thuissituatie, maar ook het gebrek aan houvast en continuïteit in de jeugdzorg deel van uitmaken. Studiowonen tracht jongvolwassenen een betere voorbereiding te geven als eerste aanzet tot de sprong. De Gezinsbenaderende Werking toont aan dat continuïteit en loslaten in verbondenheid, mogelijk is in de jeugdhulp.

Deze jongvolwassenen geven zelf enkele *adviezen voor de praktijk*. Ze vragen meer continuïteit in het jeugdzorgtraject zodat hechtingsrelaties opgebouwd kunnen worden (Bowlby, 1953). Daarnaast is er het voorstel om de bezoeksregeling tijdelijk uit te stellen zodat een kind eerst kan aarden in een opvanggezin. Dit lijkt mij een vernieuwend en interessant inzicht. Als belangrijkste voorspeller voor een succesvolle plaatsing, wordt de goede matching naar voor geschoven (de Baat, 2014). Maar mogelijk kan ook dit voorstel een belangrijke factor blijken. Tenslotte vragen zij een moratorium om de overgang te maken en hulp om de rugzak te verwerken wanneer men daaraan toe is.

Verder kwalitatief onderzoek lijkt aangewezen omdat nog zoveel aspecten uit de beleving van deze jongeren en jongvolwassenen onderbelicht is. Belevingsonderzoek naar pleegzorg in Vlaanderen betreft grotendeels het perspectief van de (pleeg)ouders (Van Holen & Vlaminck, 2004). Bij jongeren uit de jeugdgevangenis is dit nageenough onbestaand. Ook de thema's identiteit, hechtingsangst en het verlies van een biologische ouder vanuit de jeugdzorgpositie zijn in de verhalen aangeraakt maar lagen buiten het doel van dit onderzoek. Zij vormen inspiratie voor verder onderzoek.

Referenties

- Abrams, L. (2010). *Oral History Theory*. London: Routledge.
- Andriessen, H.C.I. (2003). *Volwassenheid in perspectief. Inleiding tot de psychologie van de volwassen levensloop* (6^e druk). Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Arnett, J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Bowlby, J. (1953). *Child Care and the Growth of Love*. Baltimore: Penguin.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Separation, Anxiety and Anger*. London: Basic Books.
- Breuer, F. (2006). Storytelling als Interactieve Interventie: Toepassing van de narratieve benadering bij organisatieverandering. Geraadpleegd van <https://www.breuer.nl/artikelen/>.
- Colpin, H. (2006). De gezinsopvoeding: een conceptueel kader. In L. Vandemeulebroecke, H. Van Crombrugge & J. Gerris (Reds.), *Gezinspedagogiek DEEL 1. Actuele thema's in onderzoek en praktijk* (pp. 53-64). Antwerpen: Garant.
- de Baat, M. (2014). *Selectie, voorbereiding en matching in de pleegzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Delfgaauw, L. (2016). Het kunstenaarsinterview als ontmoeting en methode. In P. Alheit, E. Bisschop Boele, B. Boog, L. Delfgaauw, K. Dons, R. Harris, L. Hendriks, R. Smilde, T. Stolte & M. Verkuil (Reds.), *Lifelong Learning in Music: A Liber Amicorum for Peter Mak* (pp. 61-76). Groningen: Hanze University of Applied Sciences.
- De Waal, J. (2002). In den beginne was er hechting... *Tijdschrift voor psychotherapie*, 28(6), 181-191.
- Dillen, C. (2018). *Forensische psychiatrie*. Brussel: Hoorcolleges Vrije Universiteit Brussel.

- Driesen, L. (2007). *Hoe minder straffen? Een boek over eisen, straffen en belonen voor ouders, leerkrachten en andere opvoeders*. Antwerpen: Garant.
- Drion, N. (2019). De kalender van Joey. *Kind & Adolescent Praktijk*, 18, 42-43.
- Eatough, V., & Smith, J. A. (2005). I feel like an scrambled egg in my head: An idiographic case study of meaning making and anger using interpretative phenomenological analysis, *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and practice*, 78: 1-24
- Erikson, E. (1977). *Het kind en de samenleving* (8e druk). Antwerpen: Het Spectrum.
- Flick, U. (2014). *An introduction to Qualitative research* (Edition 5). London: Sage.
- Govaerts, J.-M. (2016). *Hechtingsproblemen in gezinnen. Integratie van de hechtings-theorie in het systeemtherapeutische model* (5de druk). Leuven: Lannoo campus.
- Knight, D. (2010). Imaginaire deadlines en volwassenheid, *Tijdschrift Agora*, 2010-03, 15 – 18.
- Kohnstamm, R., Dieleman, A., Nikken, P., Pardoel, J., Pijpers, R.& Tillekens, G. (2010). *Hoe gaat het met de jeugd van tegenwoordig? Congresbundel Puberteit*. (1^e druk). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Kvale, S.& Brinkmann, S. (2009). *Interviews. Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*, London: Sage.
- Luyten, I. (2017). *In- en afdrukken van de jeugdzorg, Een onderzoek naar de betekenis van de uithuisplaatsing als kind in het (volwassen) leven van jeugdzorgverlaters*. Unpublished Doctoral Dissertation in Criminological Sciences at the Vrije Universiteit Brussel (VUB).
- McLeod, S. A. (2008). Erik Erikson: Psychosocial Stages - Simply Psychology. Ge raadpleegd van <http://www.simplypsychology.org/Erik-Erikson.html>.
- Meij, H. (2011). De basis van opvoeding en ontwikkeling. *Nederlands Jeugdinstituut*, 2011-03, 1-12.

- Mishler, E (1999). *Storylines – Craftartists' Narratives of Identity*. London: Harvard University Press.
- Mönks, F. & Knoers, A. (2004). *Ontwikkelingspsychologie: Inleiding tot de verschillende deelgebieden* (12^e druk). Assen: Koninklijke Van Gorcum
- Sermijn, J.& Loots, G. (2015). The Cocreation of Crazy Patchworks: Becoming Rhizomatic in Systemic Therapy. *Family Process*, 54 (3), 533-544.
- Serrien, L. (2019). Voorkomt voortgezette jeugdzorg thuisloosheid? Geraadpleegd van <https://sociaal.net/opinie/voorkomt-voortgezette-jeugdzorg-thuisloosheid/>.
- Smith, A., Flowers, P.& Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research*. London: Sage.
- Smith, A.& Osborn, M. (2003). Interpretative Phenomenological Analysis, *Qualitative Psychology*, 4, 51-79.
- Splingaer, G. (2014). Het Ontwikkelingshuis: Een kijk op de co-evolutie van kinderen en gezinnen. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 32 (1).
- Stein, M. (2014). Young people's transition from care to adulthood in European and postcommunist Eastern European and Central Asian societies. *Australian Social Work*, 67, 24-38.
- Troch, L. (2017). Jongeren die de jeugdzorg verlaten: Krachtgerichte focus biedt succes. Geraadpleegd van <https://sociaal.net/achtergrond/jongeren-die-jeugdhulp-verlaten/>.
- Van Audenhove, S. (2016). *Overgang naar volwassenheid : belevingsonderzoek bij jongeren die de bijzondere jeugdbijstand verlaten*. Den Haag : Boom Criminologie.
- Van Audenhove, S. & Vander Laenen, F. (2010). Eindelijk vertrokken? Jongeren uit de bijzondere jeugdbijstand op weg naar volwassenheid. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 4, 227-235.
- Vanderfaeillie, J. & Van Holen, F. (2010). *Het verloop van pleeggezinplaatsingen*. In: P. van den Bergh. & T. Weterings (Reds.), *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk* (pp. 177-193). Assen: Van Gorcum.

Verdult, R. (2004). De competente foetus en baby: op weg naar hechting. *Tijdschrift voor vroedvrouwen*, 10 (1), 15-19.

Verhaeghe, P. (2012). *Identiteit*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Vanhee, J.-P. (2015). *Integrale Jeugdhulp als 'evenement'*. In J. Vanderfaeillie & B. Maes (Reds.), *Handboek Jeugdhulpverlening DEEL 2. Nieuwe ontwikkelingen in het werkveld*. (pp 19 – pp 46). Leuven: Acco.

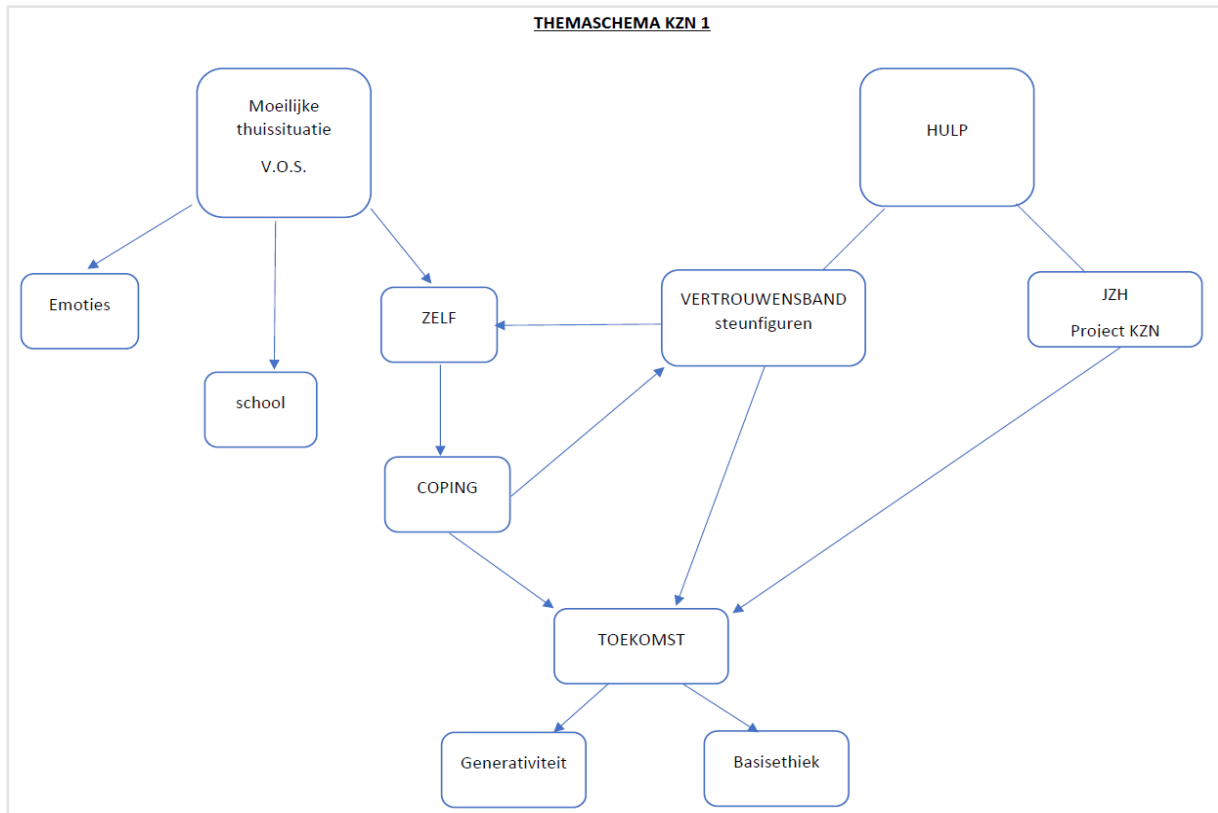
Van Holen, F., Vanderfaeillie J.& Colson, B. (2019). *Geweldloos Verzet: Bespiegelingen vanuit theorie, onderzoek en praktijk*. Brussel: Uitgeverij VUBPRESS.

Van Holen, F. & Vlaminck, B. (2004). Structurele kenmerken van pleeggezinnen en het functioneren van pleegkinderen: een verkennend onderzoek. *TOKK*, 29, 88-98.

Vantilborgh, T. (2019). Praktische aspecten van kwalitatief onderzoek [Powerpoint en hoorcollege]. Geraadpleegd van <https://canvas.vub.be/>.

BIJLAGE I : Connecties visualiseren in een themaschema – Evolutie in de plaats en ruimte van thema's

Figuur (a): Themaschema na IPA analyse van het eerste gesprek

Figuur (b): Themaschema na IPA analyse van alle gesprekken betreffende Studiowonen

